

RIKSANTIKVAREN

Arkivkode: 510.2

Kryshenv:

Saksnr.:

Dato: 30/1-06

06/70-3

Avd.:

Saksb.:

Avskr.:

K

EMD

Rapport Bygninger og omgivelser

"Dei kjem frå gamlekyrkja"

På jakt etter materialer fra tidligere stavkirker i
Hordaland

Upublisert rapport 8/2005

Ola Storsletten

NIKU

Problemstilling

I middelalderen synes det å ha eksistert grindbygg og regulære stavkirker side om side i de fire Vestlands-fylkene Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Likheten mellom de to konstruksjonsprinsippene gir grunn til å anta at det også må ha vært ulike overgangsformer mellom dem.¹ I Hardanger er det tidligere funnet fint bearbejdede staver som er eller har vært plassert i grindbygde løer. I stavene er det dessuten uttak som gjør det vanskelig å plassere dem i et regulært grindbygg.² Etter tradisjonen skal de komme fra tidligere kirkebygg på stedet. Ennå vet man imidlertid ikke hvordan disse kirkebyggene i så fall har vært utformet.

Utgangspunktet for det foreliggende prosjektet var en anmodning fra Riksantikvaren, datert 16.3.05, om forslag til dokumentasjons- og forskningsoppgaver i tilknytning til stavkirkene. I tillegg kom et notat av Arne Høyvåg, Eikangervåg, datert 29.3.05, om mulige gjenanvendte deler fra tidligere stavkirker som inngår i eller har inngått i grindbygg i Hordaland.

Metode

I perioden 16.8-19.8.05 ble det foretatt undersøkelser av en gruppe utvalgte bygninger og bygningsrester. Arbeidet ble utført av Arne Høyvåg og forsker Ola Storsletten, NIKU. Det ble undersøkt materialer fra åtte kirkebygg på elleve ulike steder, fra Kvinnherad kommune i sør til Voss kommune i nord. I forbindelse med undersøkelsene ble det laget beskrivelser og dokumentasjon i form av fotografier og skissemessige oppmålinger.

Det ble også gjort en gjennomgang av relevant arkivmateriale i Det antikvariske arkiv, hos Riksantikvaren og NIKU. I tillegg kommer opplysninger fra enkelte oppslagsverk.

Fig. 1 Løe på Nottveit, Modalen kommune. OS

¹ H.Christie, "Grindbygde hus og stavkirker", H.Schjelderup og O.Storsletten (red.), *Grindbygde hus i Vest-Norge : NIKU-seminar om grindbygde hus*, NIKU Temahefte 30, 1999, s. 108 ff.

² H. Christie, "Middelalderens grindbygg", H.Schjelderup og O.Storsletten (red.), *Grindbygde hus i Vest-Norge : Eksempelsamling*, NIKU Temahefte 34, 2000, s. 113 ff.

Undersøkelsen

Gjenanvendte materialer fra Fjelberg kirke

I et naust ved prestegården på Fjelberg, Kvinnherad kommune, gnr. 210/23, er det oppbevart flere materialdeler som etter tradisjonen skal stamme fra den tidligere kirken på Fjelberg. De gjenanvendte materialene ble undersøkt 16.8.05.

Kirkestedet Fjelberg er første gang nevnt i Bergens Kalvskinn fra ca. 1350. Etter alt å dømme har dette vært en stavkirke. I en synfaring fra 1709 omtales den som en "gamel Stafue Kirche". Den tidligere kirken ble revet da den nye kirken ble reist i 1722.

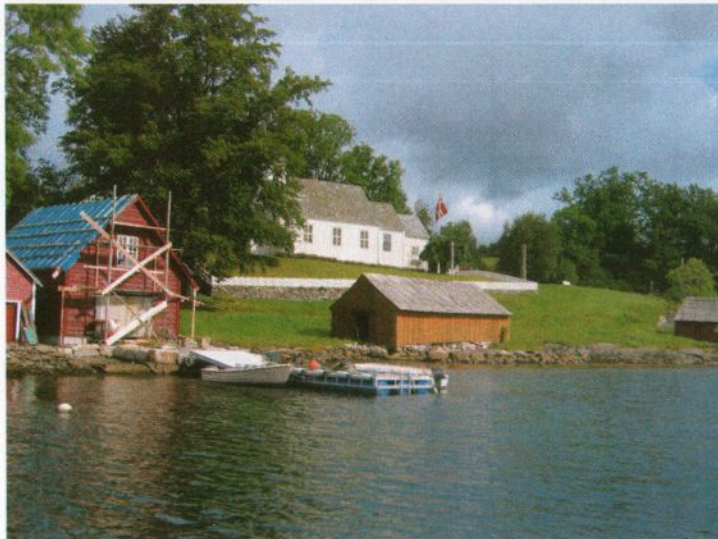

Fig. 2. Naustet ved Fjelberg prestegård. OS

Fig. 3. Fjelberg, oppbevarte materialer. OS

Beskrivelse

De aktuelle materialene var tidligere innarbeidet i en grindløe som ble revet i 1995. De bevarte delene i naustet omfattet deler av seks staver, to beter og to stavlegjer. Alle synes å være av furu. I forbindelse med undersøkelsen ble det laget en skissemessig oppmåling av en stav og enden på en bete (Oppmåling 1).

Staven har tilnærmet kvadratisk tverrsnitt, ca. 30 x 31 cm og er ca. 4 m lang. Den er kuttet i nedre ende. I øvre ende er det et trekantformet innhakk med sider ca. 15 cm, feste for skråbånd og stavører der beten har vært festet. Sidene er slette. Det synes ikke å være merker etter feste av ytre kledning.

Beten har rektangulært tverrsnitt, ca. 19 x 30 cm, med uttak for skråbånd og innhakk for stavørene. Totalt er beten ca. 660 cm lang. Sidene er slette. Festet for staven viser at den har stått noe på skrå. Enden på beten er buet. I overkanten er det nedhakk for stavlegjen.

Skriftlige kilder

Av samtidige regnskaper og synfaringer går det fram at den tidligere kirken på Fjelberg var en langkirke med skip og et noe smalere korparti. Kirken hadde dessuten tårn og tilsynelatende et separat våpenhus. Etter en synfaring i 1686 omtales den som "een Stafue Kirche". Videre skulle "Kirchen med Chorit och Vaabenhuset brædes". Dessuten skulle "Kirchetaget med flid forbedris". Det samme gjelder for "Taget paa Vaabenhuset". Selve skipet synes å ha vært ca. 11 m langt. I perioden 1662-64 ble det "Oplagt paa Hoffuit Kierchen En Nye Kiøll 18 Allen lang". Koret var ca. 8 m langt. I 1630-32 ble det opplagt "på Koeritt j Nye EgeKiøll – 13 Allen lang".

Både skip og kor har hatt saltak, men det er usikkert hvor bratt vinkelen har vært. Selv med en vinkel på rundt 50 grader må skipet ha vært relativt bredt. I samme periode ble det "Søndre side paa Kierchens Bordtag" betalt for "13 Nye Spærer à 13 Allen Lang", ca. 8 m. I 1621-23 ble det opplagt "12 Allen sper paa Houffuedt Kierchen". Til sperrene var det festet sulagte bord som igjen var dekket med bord. I 1627-29 ble det "oplagt paa Kierchens Sufftag 6 tylter 8 Allen lange bord".

Tårnet synes å ha stått ved vestenden av skipet. I 1627-29 ble det reist et "Nydth Thornn". Til materialene hørte bl.a. fire "tyche Staffuer 20 Allen lang", ca. 12.4 m, som trolig har vært hjørnestolper. Det ble også betalt for "vj Større Kner till binding i tornedt". I perioden 1636-38 omtales et "Nyett WaabenHuuss" som bl.a. omfattet "8 staffuer och Sylder", "j thyllt Sperrer, och j Køell". I 1653-55 ble det betalt for "fire Staffuer till waabenhuset", "Een Bette och 2 staffer". I 1659-61 ble betalt for "j Kiøll paa forkirchen 5 ½ Allen lang". Tilsynelatende har dette vært våpenhuset. I 1690-92 var det "Oplagt paa Waabenhuset" en "Kiøhl – 6 Alen".

Rundt deler av kirken var det en svalgang. "Sualen" inngår i regnskapet for 1630-32. I 1680-81 ble det betalt for en "ny Kirchesval" med "7 Staffuer – 10 Sperer". Det har også vært andre tilbygg i tilknytning til kirken. I 1662-64 ble betalt for "Jt Nyet Kierchebod paa dend Nordre side, Kostet med opstandere, och Bindingsverk". Dette kan ha vært identisk med det "Stiehusit" som omtales etter en synfaring i 1686.

Konklusjon

De fint bearbejdede materialdelene som er oppbevart i nauset kan godt stamme fra et kirkebygg. De har likevel ikke middelalderkarakter i den forstand at de minner om annet kjent materiale fra denne perioden. Om de stammer fra den tidligere Fjelberg kirke, har de trolig inngått i våpenhuset eller tårnkonstruksjonen. De kan også stamme fra andre deler av konstruksjonene fra 1600-tallet.

Det er grunn til å understreke at dette er en hypotese. En annen mulighet er at den tidligere stavkirken har vært av en annen type og med andre detaljer enn de som ellers er kjent. Det er mulig at også de regulære stavene i selve kirkebygget har hatt et rettvisklet tverrsnitt. I regnskapene for 1720-22 heter det at da den nye tømmerkirken ble bygget, ble det "Skaaret af de gamle Staver 4 tylter 8 alne Bord". I en udatert og usignert "Oversikt" fra ca. 1900 heter det at Fjelberg kirke "Har vært stavkirke, ant. med 3 skip. Skipet var 25 al x 14 al. Koret 8 al. x 10 al.". Beskrivelsen kan tolkes som en treskipet grindkonstruksjon med midtskip og utskott, men det er usikkert hva den bygger på.

Gjenanvendte materialer fra Os kirke

I Tøsdalløa på Hordamuseet inngår det staver som skal komme fra den tidligere stavkirken på Os i Os kommune. Materialene ble undersøkt 16.8.05.

Kirkestedet på Os er første gang nevnt i 1339. Kirken ble revet ca. 1600 da en ny kirke ble bygget. Den tidligere kirken ble revet da den eksisterende ble bygget i 1870.

Fig. 4. Tøsdalløa, Hordamuseet. OS

Fig. 5. Tøsdalløa, gjenanvendt stav. OS

Beskrivelse

Løa har fem grunder. Mønet er i tilnærmet øst-vest retning. De aktuelle stavene er nest-østre og nest-vestre på hver side som alle har noenlunde samme preg. I forbindelse med undersøkelsen ble det gjort en oppmåling av nest-østre stav på sør-siden (Oppmåling 2).

Staven har tilnærmet kvadratisk tverrsnitt, ca. 29 x 32 cm, med avfasete hjørner. I nedre ende er det spunset på en sekundær del. Den eldste delen av staven er ca. 350 cm lang. I nedre ende er avfasingen avsluttet ca. 60 cm fra enden. Det er usikkert hvor langt den opprinnelige enden har gått ned, men den behøver ikke å ha vært så veldig mye lenger enn nå. I øvre ende er avfasingen avsluttet ca. 120 cm fra toppen. I samme nivå er det uttak, ca. 6-8 x 30 cm, med tilnærmet vannrett underside og overside som går ca. 10 cm inn, tilsynelatende for tappforbindelser. I sidene som vender inn mot rommet er det noen nagler og naglehull. På siden som vender ut er det utskjæringer av bl.a. hjortedyr og en fotsåle, i tillegg til inskripsjoner. Det er også usikkert hvor høy staven opprinnelig har vært. Både beten og stavlegjen virker sekundære.

Av et fotografi fra før rivingen omkring 1870 framgår det at den tidligere Os kirke var en langkirke med rektangulært skip og noe smalere korparti, der skipet hadde et utbygg på sør-siden. De utvendige veggene var kledd med liggende bord. Både skip og kor hadde saltak. Over vestenden av skipet var det en takrytter med spiss, firkantet hette. Foran vestportalen var det et våpenhus med saltak.

Skriftlige kilder

Vesttårnet var en tilbygd bindingsverkkonstruksjon med stolper som gikk ned til bakken. Også på 1600-talet hadde kirken et tilsvarende tårn. I regnskapene for perioden 1646-47 inngår de "Staffue vnder Tornit paa huilchet Tornit staar". Etter en synfaring i 1665 omtales "Kirchen och Chorit" og "dend Westre Ende Vnder taarnit". I perioden 1668-71 ble det "Needlagt een stor Eegesolle under taarnit, hour udi Taarnstolperne staar". Til skipet synes det å ha vært bygget utskott på begge sider. Etter en synfaring i 1686 beskrives Os kirke som "een Tømmer Kirche lang med sine Tuende sciødninger". I 1712 ble det bygget et "Nyt Tarn [...] 8 Sperer á 14 alen lang". Man hadde også "Skiødt Taarnstagen med et Støche Træ 6 alen lang".

Konklusjon

Av et oppslag i løa framgår det at stavene er datert til 1700-tallet og skal komme fra et klokketårn ved den tidligere Os kirke. Opplysningen synes å sammenfalle med de historiske opplysningene og utformingen av de aktuelle stavene, der det er uttak for inntappede bjelker.

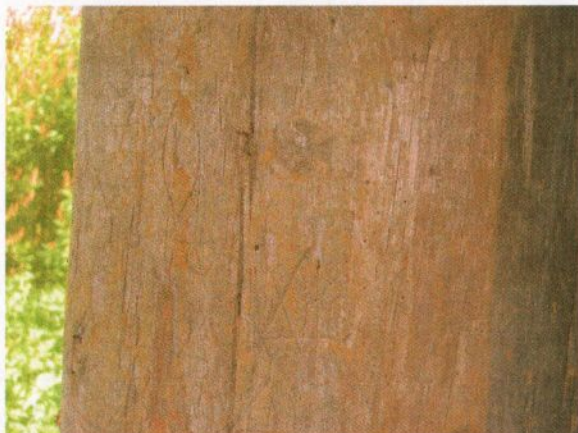

Fig. 6. Tøsdalløa, innrissinger på gjenanvendt stav. OS

Gjenanvendte materialer fra Seim kirke

17.8. ble det undersøkt et lagerhus på Nedre Tveiten, Lindås kommune, gnr. 139/5, der det er oppbevart en del av en stav med betete som skal komme fra Seim kirke.

Kirkestedet er første gang nevnt i Bergens Kalvskinn, ca. 1350. En ny trekirke ble bygd i 1610. Den eksisterende tømmerkirken er fra 1878.

Fig. 7. Lagerhuset på Nedre Tveiten. OS

Fig. 8. Nedre Tveiten, del av stav/bete. OS

Beskrivelse

Den bevarte delen ble oppmålt (Oppmåling 3). Dette er den øvre enden av en stav med rektangulært tverrsnitt, ca. 30 x 36 cm. "Staven" er ca. 116 cm høy. I nedre ende er det uttak for et skråbånd. Sidene er slette. Noe under beten er det på den ene siden skåret fint inn noe som synes å være "I.H.S", "Ano 1660" og et buemerke. For øvrig er det ingen innskrifter eller nagler/naglehull. Til den øvre enden av staven er det festet en beteende, ca. 24 x 33 cm i tverrsnitt. Beten har hals med rette innskjæringer og et avrundet hode.

Skriftlige kilder

Også den tidligere Seim kirke synes å ha vært en langkirke med et tilbygget tårn av bindingsverk ved vestenden. I regnskapene for perioden 1659-1668 inngår "toe nye Render Jmellem taarnit och Kirchen for at Wandet iche schal slaa Jnd paa taarnstolpene". I 1662-64 var det "giort paa tarnit en nye hue". Kirken hadde vegger av laftet tømmer. Etter en synfaring i 1686 heter det at kirken var "af Tømmer lang 20 Al. bred 15 Al. chorit lang 8 1/2 breed 10 Al med eet Taarn paa Kirchen". Underetasjen i tårnet synes å ha fungert som våpenhus. I 1721 ble Seim kirke omtalt som "een goed Tømmer Bygning med eet fiirkanted Taarn, af lige Bredd med Kirchen og bruges til Waabenhuus".

I tilknytning til skipet var det dessuten minst et utskott. I 1729 ble det betalt for "En Rende ofuer Udschoddøren". I senere tid kan det også ha vært et separat våpenhus i tilknytning til tårnet. I 1728 ble det betalt for tjæring av "kirken chorit, thaarnit och Waabenhussid".

Konklusjon

Den aktuelle staven kan komme fra flere deler av den tidligere Seim kirke. I tillegg til tårnkonstruksjonen og våpenhuset kan den øvre delen av tømmerveggen av utskottet ha vært understøttet av staver, på samme måte som i den eksisterende 1600-tallskirken på Hamre i Osterøy kommune. Betydningen av de innskårete bokstavene er usikker, men i andre sammenhenger er "I.H.S" er et vanlig jesugram.

Fig. 9. Nedre Tveiten, innskjæringer. OS

Gjenanvendte materialer fra Alversund kirke

På Fosse Ytre i Lindås kommune, gnr. 146/?, er det en løe der det etter tradisjonen skal være gjenanvendte materialer fra en tidligere kirke i Alversund. Nær ved er det en løe på Sellevold, gnr. 147/?, der det etter tradisjonen skal være materialer fra samme kirke. De aktuelle materialene ble undersøkt 17.8.05

Kirkestedet i Alversund er første gang nevnt i 1329. Middelalderkirken ble revet ca. 1629, da en ny kirke ble bygget. Kirken ble revet i forbindelse med byggingen av den eksisterende kirken som ble innviet i 1879.

Fig. 10. Løa på Fosse Ytre. OS

Fig. 11. Fosse Ytre, gjenanvendt stav. OS

Fig. 12. Løa på Sellevold. OS

Fig. 13. Sellevold, gjenanvendt stav. OS

Beskrivelse

I løa på Fosse Ytre er det fem grunder og skott på hver side. Mønet er i tilnærmet nord-sør retning. De tre midterste staven på vestsiden virket samtidige og "gamle". Alle synes å være av furu og skråner merkbart.

Den nest-søndre staven på vestsiden oppmålt (Oppmåling 4). Staven har kvadratisk tverrsnitt, ca. 33 x 34 cm, og er fint bearbeidet med glatte sider og avfasete kanter. Staven er ca. 314 cm høy. I sidene er det enkelte nagler og naglehull. Avfasingen slutter med en fint bearbeidet vulst ca. 19 cm fra enden og fortsetter opp til ca. 34 cm fra beten, der den også er avsluttet med en vulst. I øvre ende er staven forbundet med skråbånd til den beten og den sørligste staven. Staven står relativt skjevt i forhold til beten. Også beten kan være opprinnelig, ca. 11 x 27 cm, med avrundet hode. Det samme gjelder for stavlegjen, ca. 13 x 30 cm.

Løa på Sellevold har åtte grunder og møne i tilnærmet nord-sør retning. Den aktuelle staven er fjerde stav på østsiden, regnet fra nord, som også ble oppmålt (Oppmåling 5). Staven har tilnærmet kvadratisk tverrsnitt, 30 x 33 cm, med avfasete hjørner. Den aktuelle staven er ca. 310 cm høy, avfasingen er avsluttet ca. 44 cm under beten. Over avfasingen er det uttak for et tidligere skråbånd. Et sekundært skråbånd er festet noe lenger nede. Staven er av furu. Sidene er slette. På sørsiden er det innskåret "1645", "1715" og "1888", i tillegg til

enkelte initialer. På de synlige sidene er det ikke nagler/naglehull. Beten har rektangulært tverrsnitt, ca. 11 x 33 cm, usikker datering. Stavlegjen er nyere.

Skriftlige kilder

Kirken i Alversund fra 1629 var en langkirke av tømmer med noe smalere korparti og et tilbygget tårn. Trolig har det vært av bindingsverk og stått ved vestenden av skipet. I 1686 heter det at kirken "Er af Tømmer [...] dens lengde er 14 Al. breed 11 Chorit 9 Alen i Kant paa Kirchen er eet Taarn". I 1721 ble den beskrevet som en "Tømmer Kirche, med eet firkanted Taarn Lige Bredt med Kirchen opbyggt [...] Corets Lengde – 9 al og Breden 10 al Kirchen – 14 al. lang og 12 al. Bred". Skipet synes dessuten å ha hatt utbygg på begge sider. I 1678-79 ble det "Oplagt – 6 Render paa Kirchen – Choritt och udschaadet". I 1680-81 ble det utført arbeider på "den Nordre side aff Ud-schoddet". På tårnet var det en hette. I 1659-61 ble det betalt for reparasjoner på "huen paa taarnit".

Foran tårnet var det noe senere et eget våpenhus. I 1729 ble det lagt "Paa Wabenhusset – 100 pander". Tårnet og våpenhuset var sammenbygget. I perioden 1720-22 ble det "Afskaaret eet Støche af Taarnstaven i Waabenhusset, hvor til behøvedes 2 par Skruer, at opskruer Tarnet, for inden dend kunde blive afskaaret". I 1730 ble det betalt for "ny Tornhue [...] 1 Spir – 15 alen lang, 8 sperrer á 11 alen". I tårnet har veggens konstruksjon bestått av stolper og bjelker. I 1833 heter det at "Endeel bindingswærk i taarnet bør repareres". I 1841 var "en af taarnstawene forraadnet". Tårnoppbygget synes dessuten å ha hatt skrånende sider. I 1872 heter det at "Taarnet der er anlagt skævt paa Taarnfoden bevirker et mindre heldig Udseende hvorfor dette bør søges at rettes derved, at Taarnet gjøres noget større og Taarnfoden noget mindre i Omfang."

Konklusjon

Ingen av de aktuelle bygningsdelene har middelalderkarakter. Den fine bearbeidingen gjør likevel at tilknytningen til et kirkebygg virker rimelig. Trolig stammer de fra 1600-tallskirken. Sett i sammenheng med de historiske opplysningene om den tidligere Alversund kirke kan de gjenanvendte materialene både hatt sammenheng med våpenhuset og med tårnoppbygget. Våpenhuset kan ha vært et regulært grindbygg. Også stolpene i tårnbygget kan lett ha blitt brukt som staver i et grindbygg.

Fig. 14. Sellevold, interiør. OS

Gjenanvendte materialer fra Myking kirke

På Toft i Lindås kommune, gnr. 18/2, er det en grindbygd løe, der det etter tradisjonen skal være gjenanvendte materialer fra en tidligere kirke på Myking. På Hosøy Vestre i Lindås kommune, gnr. 11/7, er det et grindbygd uthus, som skal ha blitt reist ca. 1860 med materialer fra samme kirke. De aktuelle materialene ble undersøkt 17.8.05.

Kirkestedet på Myking er første gang nevnt i Bergens Kalvskinn, ca. 1350. Middelalderkirken skal ha blitt revet ned i 1606 da en ny kirke ble bygget. Den eksisterende kirken er av mur og ble innviet i 1861.

Fig. 15. Løe på Toft. OS

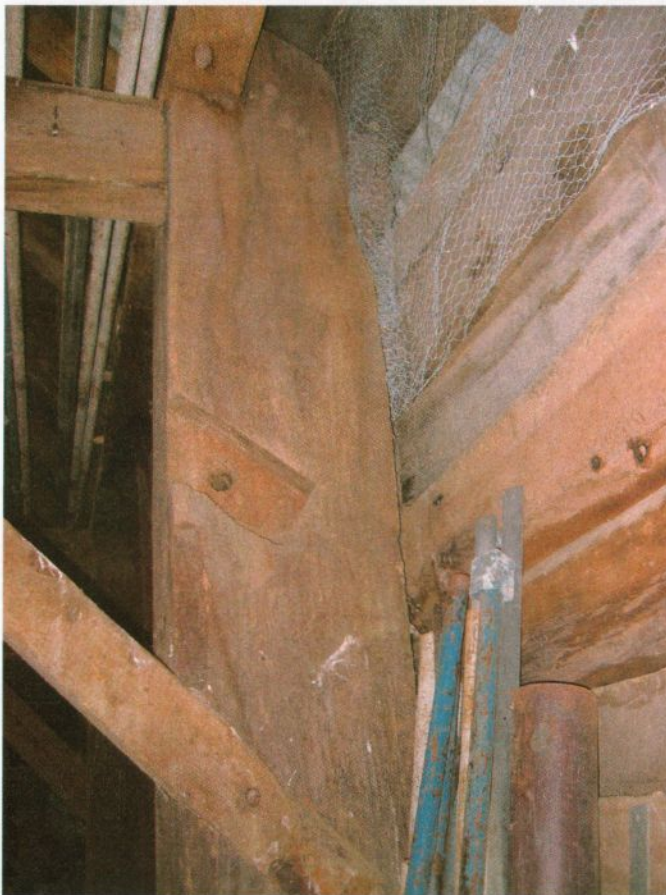

Fig. 16. Toft, gjenanvendt stav. OS

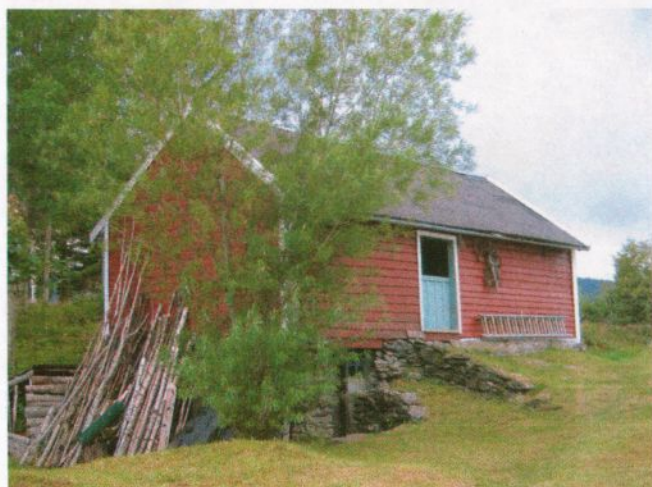

Fig. 13. Uthuset på Hosøy Vestre

Fig. 14. Hosøy Vestre, gjenanvendt stav. OS

Beskrivelse

Løa på Toft har fem grinder og står med mønet i tilnærmet retning nord-sør. De aktuelle delene er stavene er stav nr. 2 og 3 på vestsiden regnet fra nord og stav nr. 2 på østsiden regnet fra nord. Materialene synes å være av furu. Stav nr. 2 på vestsiden ble oppmålt (Oppmåling 6).

Den aktuelle staven har kvadratisk tverrsnitt, ca. 32 x 31 cm, med fasete sider. Staven er ca. 331 cm høy og skråner svakt innover og mot sør. Avfasingene starter ca. 58 cm fra nedre ende og er av sluttet ca. 66 cm under beten. Over avfasingen er det uttak for et

tidligere skråbånd. Sidene er slette. I sidene er det enkelte nagler/naglehull. Et sekundært skråbånd er festet noe lenger nede. Mot sør går det et skråbånd med avfasinger på yttersiden. Beten, ca. 15 x 23 cm, virker ny. Stavlegjen, ca. 13 x 32 cm, er skjøtt.

I uthuset på Hosøy Vestre er det fire grunder med mønet i tilnærmet retning nord-sør. De antatt gjenanvendte delene fra kirken er stav nr. 1, 2 og 3 på østsiden, regnet fra nord. Stavene synes å være av furu. Den tredje staven ble oppmålt (Oppmåling 7).

Staven har rektangulært tverrsnitt, ca. 24 x 33 cm, med avfasete hjørner. Staven er ca. 254 cm høy. Den nedre enden er skjult. Sidene er slette med enkelte nagler/naglehull. I øvre enden er avfasingen avsluttet ca. 25 cm under beten. Noe lenger ned er det innfelt et skråbånd som var festet med trenagler. Dette virker relativt nytt. Også skråbånd mot sør. Beten, ca. 13 x 26 cm, er festet til staven med trenagler og har avrundet ende. Den kan være gammel. Stavlegjen virker relativt ny.

Skriftlige kilder

Av de historiske opplysningene går det fram at den tidligere Myking kirke var en langkirke av tømmer. Ved vestenden av skipet var det et tårn av bindingsverk der underetasjen ble brukt til våpenhus. I regnskapene for 1659-61 inngår "en stige til at gaae oppa kircketaarnit". I en beskrivelse fra 1686 omtales den som en "Tømmer Bygning dens lengde 20 Alen Chorit 11 bred 12 Alne under Tarnit som er serdelis tillbyggt, er Vabenusit inden till Malit". I 1721 beskrives kirken som "een Tømmer Bygning, med eet fürkanted Taarn fra grunden opbyggt, hvoraf det underste bruges til Waabenhuus". Våpenhuset kan ha stukket noe fram. I 1659-61 var det "Oplagt 2 bord paa dend søndre side af waabenhuset til bordtag". I regnskapene for 1687-89 inngår "En rende offwer waabenhuset". Også vest for tårnet kan skipet ha hatt noe tak. I 1680-81 omtales "ded westre kirchetag". Tårnet hadde spiss hette. I 1680-81 ble det betalt for "ny spirstang = 12 alen [...] 1 tylt sperr à 12 alen lang". Skipet har dessuten hatt minst et utskott som har vært dekket av samme saltak. I 1659-61 omtales "gulffuit i udskoddet". I 1680-81 omtales "bordtaget paa kircken og udskoddet".

Konklusjon

Det er ikke noe ved de gjenvandte stavene som tyder på at de fra middelalderen. Selve tradisjonen om at de kommer fra Myking kirke virker likevel troverdig. Sannsynligvis stammer de fra 1600-tallskirken. I lys av de historiske opplysningene er det nærliggende å tolke dem som deler av tårnkonstruksjonen, eventuelt at de kommer fra utskottet eller våpenhuset.

Fig. 15. Toft, interiør. OS

Gjenanvendte materialer fra Hamre kirke

På Røskeland i Osterøy kommune, gnr. 139/?, er det en grindbygd løe der det inngår gjenanvendte materialer som etter tradisjonen skal komme fra Hamre kirke. Materialene ble undersøkt 18.8.05.

Kirkestedet på Hamre er første gang nevnt i 1315. Middelalderkirken ble trolig revet da den eksisterende kirken ble bygget på begynnelsen av 1600-tallet.

Fig. 15. Løe på Røskeland. OS

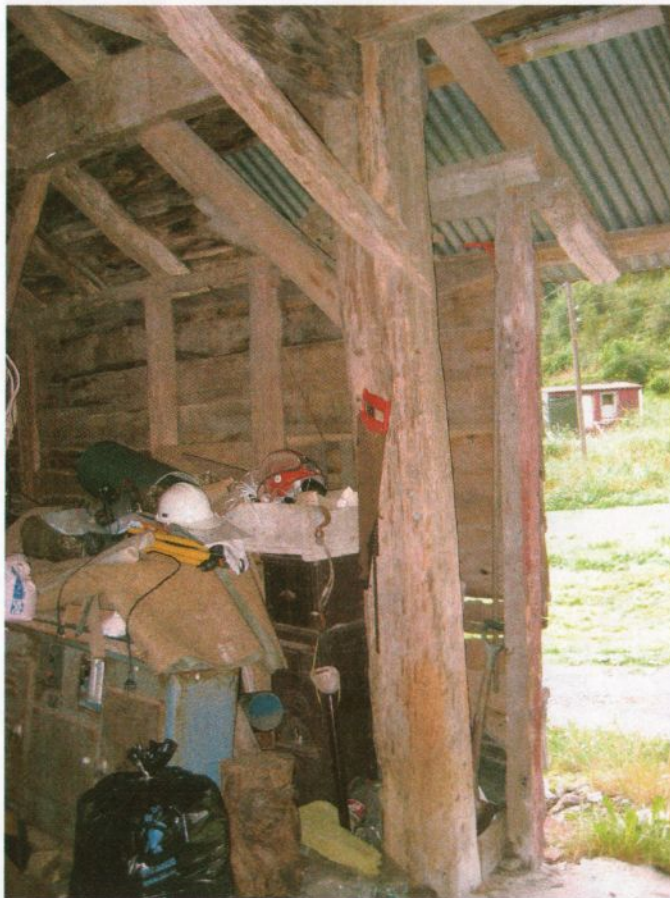

Fig. 16. Røskeland, gjenanvendt stav. OS

Beskrivelse

Løa har fem grunder og møne i tilnærmet øst-vest retning. Det er den midtre grunden som etter tradisjonen skal ha gjenanvendte materialer fra Hamre kirke. Både staven og beten er av furu. Den vestre staven ble oppmålt (Oppmåling 8).

Staven har tilnærmet kvadratisk tverrsnitt, ca. 27 x 28 cm, med avfasete hjørner. Staven er ca. 320 cm høy. Sidene er slette. I nedre ende går avfasingene helt ned. Tilsynelatende er staven kappet. I sidene er det enkelte nagler/naglehull. Relativt langt ned er årstallet "1677" og enkelte merker innskåret. Ca. 15-35 cm over gulvet er det flere naglehull med d. ca. 1,5 cm som også kan tyde på en avkapping. I øvre ende er staven avstivet med et skråbånd av løvtre, ca. 10 x 13 cm, mot beten, som er festet med trenagle. Beten, ca. 15 x 31 cm, er også av furu og er avfaset mot staven. Beten buer noe opp på midten. Hodet er avhogget, men kan ha vært rundet mot enden. Også mot øst er staven avstivet med et skråbånd som er festet med trenagle.

Den eksisterende Hamre kirke er en salkirke med vegger av tømmer der skip og kor har tilnærmet samme bredde, men skipet har et grunt utskott på hver side. Kirken kan dermed fungere som en nyttig referanse i forhold til flere av de øvrige kirkene som så langt er drøftet. Langveggene fortsetter over utskottene og er understøttet av stolper. Det samme gjelder for den øvre delen av korskillet og en kryssende tverrvegg i skipet. Ved nordenden av skipet er det et tårn med vegger av bindingsverk. Ved enden av koret, som i dette tilfellet står ved sørenden av skipet, er det tidligere "Bullske likhus", som på 1800-tallet ble bygget om til sakristi.

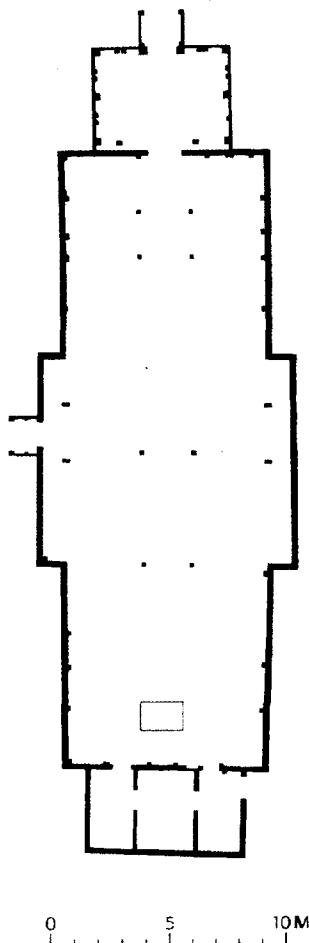

Fig. 17. Hamre kirke, plan. OS

Skriftlige kilder

Om man ser på de skriftlige kilder, så sammenfaller de med det eksisterende kirkebygget og forklarer dermed enkelte av de øvrige skriftlige kilder som er tatt med tidligere. I en beskrivelse fra 1709 blir Hamre kirke betegnet som "een Fuldkommen Tømmerkirche". At skip og kor var to atskilte deler framgår av opplysningen om "Jt nytt Gulff udi Kirchen" fra 1671 og "Forbedrit Chorgulfuit" fra 1668-70. De smale utskottene på hver side av skipet inngår i regnskapene for perioden 1693-95 der "Gulfuit i Vdschoddet" blir nevnt. Fra samme periode er også betegnelsen "Midtkirchen", som trolig gjelder det samme. Tårnets konstruksjon framgår av en opplysning om "taarnstolpene paa dend Nordre Side" fra 1659-68. I 1668-70 ble det "oplagt paa Kaaben Thaarnt". "Tagit paa beenhusit" er nevnt i 1678-79. I kirken inngår våpenhuset i tårnet, og slik har det tolig også vært tidligere. I 1871 var "et nyt vindue indsat i vaabenhuset og taarnet tjærebredt". Den vanlige datering av Hamre kirke er 1620-40. Den kan imidlertid være noe eldre. Etter en undersøkelse i 1859 heter det at "Paa den gamle Hoveddør til Kirchen findes indgraveret "1585 B.H.".

Konklusjon

Den aktuelle staven i løa på Røskeland er uten middelalderpreg og kommer neppe fra den tidligere stavkirken på Hamre. Om den skulle være kommet fra den stående Hamre kirke, er det usikkert hvor den har inngått. Dessuten virker tradisjonen noe usikker.

Fig. 18. Røskeland, årstall. OS

Gjenanvendte materialer fra Mo kirke

På gården Nottveit i Modalen kommune, gnr. 73/3, er det en grindbygd løe med materialer om etter tradisjonen skal komme fra en tidligere kirke på Mo. I følge folk på gården ble materialene gitt som betaling for materialer som ble levert til det nye kirkebygget. Opplysningene stammer fra en informant som var født ca. 1900. 19.8. På Nåndal i Modalen kommune, gnr. 82/2, er det et uthus der det inngår gjenanvendte materialer som etter tradisjonen også stammer fra en tidligere kirke på Mo. Den opprinnelige informanten er i dette tilfellet født i 1888. De aktuelle materialene ble undersøkt 18.8. og 19.8.05.

Kirkestedet på Mo er første gang nevnt i Bergens Kalvskinn, ca. 1350. En ny trekirke skal ha blitt bygget i 1593. Kirken ble revet i forbindelse med bygging av den eksisterende kirken som ble innviet i 1882.

Fig. 19. Løa på Nottveit. OS

Fig. 20. Nottveit, vestre stav.OS

Fig. 21. Nottveit, østre stav. OS

Fig. 22. Løa på Nåmdal. OS

Fig. 23. Nåmdal, interiør. OS

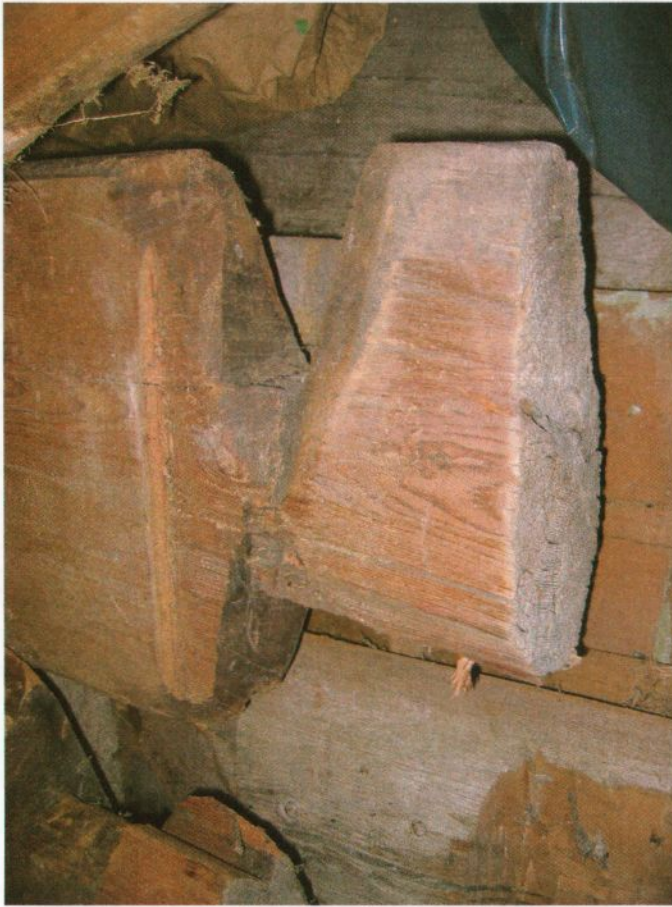

Fig. 24. Nåmdal, hode på lagret svillstokk. OS

Fig. 25. Nåmdal, hode på lagret veggstokk. OS

Beskrivelse

Løa på Nottveit har møne i tilnærmet retning nord-sør. I løa er det også satt inn et tømret fjøs. Nord for fjøs-delen er det fire grinder. På øst-siden er stavene nr. 2, 3 og 4, regnet fra nord, gamle. På vestsiden gjelder dette nr. 3 og 4, regnet fra nord. Alle synes å være av furu. Den tredje grinden ble målt opp (Oppmåling 9).

Staven på østsiden har tilnærmet kvadratisk tverrsnitt, ca. 32 x 29 cm, med avfasete hjørner. Sidene er slette. Staven er ca. 300 cm høy. I underkant er avfasningene avsluttet ca. 19 cm fra enden. I sidene er det enkelte nagler/naglehull. I øvre ende er avfasingen avsluttet ca. 79 cm under stavlegjen. Noe over dette er det med trenagler festet et skråbånd som er rikt dekorert med geometriske figurer og kors på nordsiden (Oppmåling 10). Det er også skråbånd mot nord. Beten, ca. 11 x 28 cm, går med avsmalende sider inn mellom stavørene og er festet med en trenagle. Den utsikende enden er avrundet. Stavlegjen er ny.

Staven på vestsiden har også tilnærmet kvadratisk tverrsnitt, ca. 27 x 31 cm, med avfasete hjørner. Sidene er slette. I sidene er det enkelte nagler/naglehull. På nordsiden er årstallet "166?" innskåret. Staven er ca. 256 cm høy og heller noe innover. Det er usikkert hvor nær nedre ende avfasingen starter. I øvre ende er avfasingen avsluttet ca. 66 cm under beten. Noe over er det med trenagler festet inn et skråbånd som virker sekundært. Over skråbåndet er det på nordsiden skåret inn et trekantthakk, med sider ca. 10 cm og korsmerker ved endene. Stavørene er ikke tilpasset takvinkelen men slutter rett. Den østre enden av beten er skjøtt på. Beten er festet med trenagle til staven og har avrundet ende. I den andre delen av beten er det merker etter innfesting av skråbånd og stav. Beten har vært avteljet mellom stavørene og festet med trenagler. Staven har dessuten hellet noe innover. Avstanden mellom stavene har vært ca. 560 cm.

Uthuset på Nåmdal har vegger av bindingsverk og møne i tilnærmet nord-sør retning. På vestsiden inngår to eldre staver av eik. På østsiden er disse forbundet med bete til en stav av eik og en av furu. Som del av undersøkelsen ble den sør-østre hjørnestaven oppmålt (Oppmåling 11).

Staven har kvadratisk tverrsnitt, ca. 26 x 27 cm, med avfasete hjørner. Staven er ca. 251 cm høy. Sidene er slette. Avfasingene går ned til enden. Tilsynelatende er staven avkappet nederst. I sidene er det enkelte nagler og naglehull. I et parti fra ca. 25 til 100 cm over gulvet er det flere innskrifter. Avfasingene er avsluttet med vulst ca. 74 cm under beten. I samme nivå er det skråbånd mot nord. Noe over avfasingen er det uttak for tidligere skråbånd til bete som har vært festet med trenagle. I øvre ende er staven rett avsluttet. Beten er ny og har rett ende. Også stavlegjen er ny.

I kjelleren på uthuset er det dessuten oppbevart tømmerstokker som også skal stamme fra en kirke på Mo. Enden på en svill og en regulær veggstokk ble oppmålt (Oppmåling 11). Begge var av furu.

Svillen er trapesformet og ca. 31 cm høy. Laftehalsen i nedre del. Også hodet er trapesformet. Stokken har vært slett mot innsiden og har buet utside. Det er mosegrop langs den ene kanten. Av en annen oppbevart veggstokk framgår det at laftehodene har vært sekskantet, "kvassmaget", med laftehalsen sitter relativt midt i stokken. Enkelte av stokkene har spor av blå og hvit farge på innsiden. Utvendig synes de å ha vært ubehandlet.

Skriftlige kilder

Av de skriftlige kildene framgår det at den tidligere Mo kirke var en tømret langkirke. I regnskapene for 1671-72 heter det at det i 1669 ble "tillbygt Wed Kirchen ltt nytt Chor". Skipet hadde utskott. Ved vestenden var det tilsynelatende et tårnbygg av bindingsverk der den nederste delen synes å ha tjent som våpenhus. I en besiktigelse fra 1686 omtales den som en "liden Tømmer Kirche Chorit lang 9 Al bredt 8 Alen, Kirchen lang 16 Al. breed 11 Al. [...] Den Draabe pa den nordre side af Kirchen imellem Tornit och Kirchetaget vill ved En forfaren Bygningsmand udtagis, att forkomme Ydermere schade paa Taarnstafuene [...] Gulfuit i Waabenhusit". Dessuten omtales i samme periode betaling for begravelse i "Vdschoddet". I 1705-07 hadde man "Tierebræd Taarnet och Kirchens bordtag". I 1709 ble den beskrevet som en "liden Tømmerkirche med taarn paa". I 1718 ble det bygget "nyt Taarn paa Kirchen [...] j Taarnstang – 16 alen [...] 4 Store baand i Taarnet". I 1866 ble Mo kirke beskrevet som "en tømmerbygning fra 1593, udvidedes i 1821 derved at choret flyttedes 4 alen og en ny mellomwæg mellom chor og skip indsættes".

Konklusjon

Den undersøkte grinden på Nottveit virker svært alderdommelig. Den muntlige opplysningen om tilknytning til Mo kirke virker troverdig. Materialene som inngår i løa på Nåmdal er vanskeligere å tidfeste, men opplysningen om en tilknytning til den tidligere Mo kirke virker også i dette tilfellet troverdig.

De gjenanvendte stavene kan i begge tilfeller være fra 1500-tallskirken, der de både kan ha hatt sammenheng med tårnkonstruksjonen og et eventuelt utvendig våpenhus.

De oppbevarte laftestokkene på Nåmdal er av 1600-tallstype og kan godt stamme fra koret på Mo kirke som ble tilbygd i 1669.

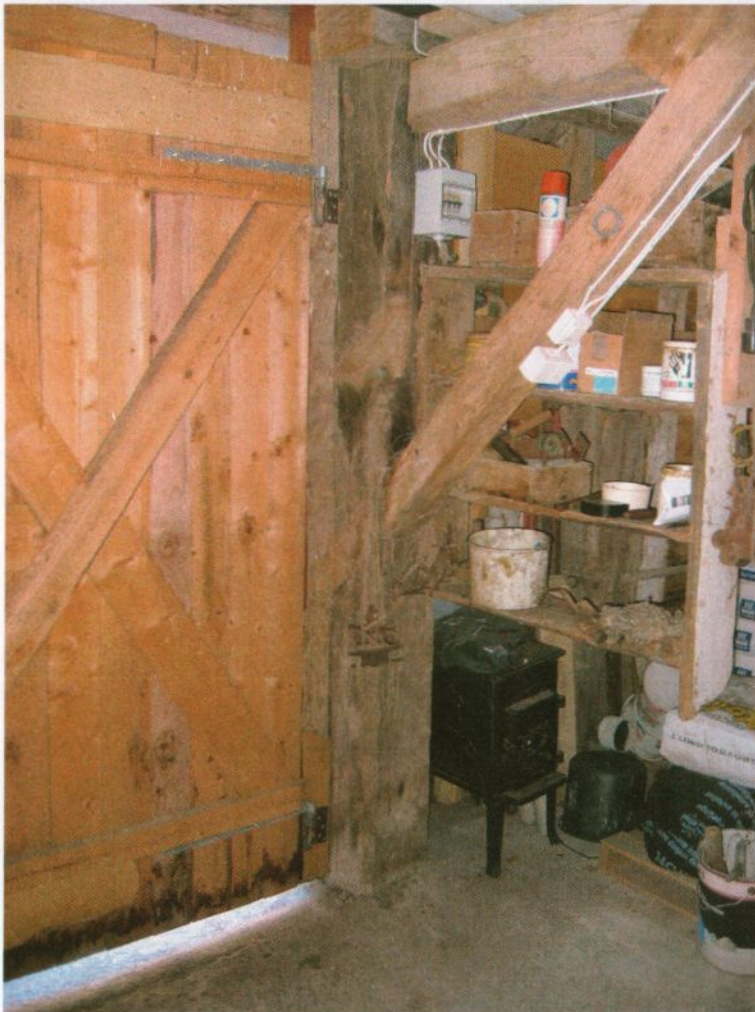

Fig. 26. Nåmdal, gjenanvendt stav. OS

Gjenanvendte materialer fra Evanger kirke

På Brækhus i Voss kommune, gnr. 379/6, er det en låve av bindingsverk inngår materialer som etter tradisjonen skal komme fra den tidligere Evanger kirke. Den opprinnelige informanten var født i 1869. Materialene ble undersøkt 19.8.05.

Kirkestedet er første gang nevnt i 1315. Middelalderkirken synes å ha blitt revet da en ny kirke ble bygd ca. 1665. Denne ble revet i forbindelse med oppføringen av den eksisterende kirken som ble innviet i 1851.

Fig. 26. Løa på Brækhus. OS

Fig. 27. Brækhus, gjenanvendt stav. OS

Fig. 28. Brækhus, gjenanvendt bete. OS

Beskrivelse

Løa har møne i tilnærmet nord-sør retning. De aktuelle materialene er to staver og en bete som står noe innenfor inngangen i sørenden av bygningen. Alle synes å være av furu. Den østre staven og den østre enden av beten ble oppmålt (Oppmåling 12).

Staven har kvadratisk tverrsnitt, ca. 32 x 33 cm, med avfasete hjørner. Staven er ca. 193 cm høy og har slette sider. I nedre ende er staven kappet ved gulvet. Avfasingene er ført helt ned, usikkert hvor langt. I sidene er det enkelte nagler/naglehull. Dessuten er det rester av et trekantthakk som er kappet av spor for et sekundært skråbånd. I øvre ende er avfasingene avsluttet ca. 143 cm over gulvet. Over dette er det spor etter et annet skråbånd. Begge skråbånd har vært festet med nagler.

Beten har rektangulært tverrsnitt, ca. 15 x 29 cm og er snudd opp-ned. I enden er det spor etter en stav som har hullet noe innover. Avstanden mellom stavene har vært ca. 470 cm. Det er også spor etter to skråbånd som har vært festet med nagler, men disse synes ikke å ha hatt sammenheng med den oppmålte staven.

Skriftlige kilder

Av de skriftlige kildene går det fram at den tidligere kirken i Evanger var av tømmer, slik det bl.a. heter i en beskrivelse fra 1686. Den synes videre å ha vært en langkirke med tydelig skille mellom "Kirchen och Chorit", slik det framgår av en beskrivelse fra perioden 1668-69. På minst en av sidene i skipet synes det dessuten å ha vært et utskott. I 1699-1701 ble det betalt for "Laas for Udschuddet ved Kirken".

Ved vestenden av skipet var det bygget til et tårn av bindingsverk der underetasjen fungerte som våpenhus. I 1673 ble det betalt for "nytt Thaarn". I 1686 heter det at "Kirchens lengde med Vaabenhusit under Thaarnit 26 Alen, dog Kirch-ken i selff ichun 18 Alen bredden 13 Alne, Chorit J Kant 11 Alne". I 1702-04 ble det betalt for "Taarnetz opbyggelse af ny", men tilsynelatende bare den øvre delen. En annen utgift i samme periode var til "2 Soeler under Taarnet", som man hadde måttet "opveye". På nordsiden av tårnet ble det senere bygd et våpenhus. I 1721 var kirken "af Tømmer, med et fiirkanted Taarn fra Grunden opbyggt, og eet lidet Waabenhuus paa Nordre Side".

Konklusjon

Det er ingen ting ved de bevarte delene som har middelalderpreg. De bevarte delene stammer trolig fra 1600-tallskirken i Evanger. Dette blir styrket av den muntlige tradisjonen.

Både stavene og beten kan komme fra flere steder i kirken. Andre muligheter er tårnbygget og utskottene.

Samlet konklusjon

Sett som ett materiale er alle de aktuelle delene relativt like, med påfallende fint bearbejdet sider. I senere tid har alle inngått i ulike typer uthus av grindverk. Slik det alt er påpekt flere ganger, er det imidlertid vanskelig å forestille seg at de er laget for dette formålet. I enkelte tilfeller er det dessuten rimelig sikre tradisjoner som knytter dem til et kirkebygg. Dette gjelder i første rekke for materialene på Nottveit, Nåmdal og Brækhus, fra de tidligere kirkene på Mo og i Evanger.

Tilsynelatende stammer ingen av de undersøkte materialdelene fra tidligere stavkirker. Flere av dem kan likevel ha betydelig alder. Der det er blitt utført dendrokronologiske undersøkelser av grindkonstruksjoner, har skrånende staver med trekantthakk vist seg å være relativt sikre kriterier for at konstruksjon er fra 1500- eller tidlig 1600-tall.³ I det undersøkte materialet gjelder dette både for materialene i naustet på Fjelberg som skal stamme fra en tidligere Fjelberg kirke og for materialene fra den tidligere Mo kirke på Nottveit. Den gjenanvendte staven på Brækhus som skal komme fra samme kirke, står riktig nok loddrett i sin nåværende posisjon, men har også et innskåret trekantthakk.

Flere av de øvrige materialdelene har dessuten innskårete årstall som underbygger antagelsen om at de generelt har en relativt høy alder. Dette gjelder for en av stavene i løa på Sellevold der årstallet "1645" er innskåret. Det samme gjelder for den bevarte stavdelen i uthuset på Nedre Tveiten med årstallet "1660". På en av stavene i løa på Røskeland er årstallet "1677" innskåret. En av stavene i uthuset på Nåmdal har årstallet "166?".

Med tanke på den betydning som grindbyggene har i norsk bygningshistorisk forskning – og den nye grensen for automatisk fredning ved 1660 – bør det bli foretatt dendrokronologiske undersøkelser av de gjenanvendte delene på Fjelberg i Kvinherad kommune, gnr. 210/23, Nottveit i Modalen kommune, gnr. 73/3, og Brækhus i Voss kommune, gnr. 379/6. Det kan alle tre tilfeller dreie seg om konstruksjoner fra 1500-tallet!

Videre forskning

Når det gjelder den overordnede målsettingen om å finne sammenhenger mellom stavkirker og den profane byggeskikk i Hordaland, har ikke prosjektet gitt vesentlig nye holdepunkter. Riktignok har Finnesloftet på Voss regulært stavverk i andre etasje, men det savner en konstruktiv forbindelse med grindbyggene og faller derfor noe utenfor i dette tilfellet.

Derimot er det grunn til å peke på utskottene i skipet i Hamre kirke, som tilsynelatende tilsvarer de utskott som er kjent fra flere av de øvrige tømmerkirkene i det samme området, og som det er vist til flere steder i teksten. Rent konstruktivt gir utskottene en serie viktige laftepunkter som deler opp langveggene i flere deler. Når man ser på tverrsnittet gjennom den aktuelle delen av skipet i Hamre kirke, kommer det i tillegg en påfallende formal likhet med tverrsnittet av et grindbygg med utskott. Likheten kan skyldes en tilfeldighet, men den kan også ha en årsak.

Det er ikke umulig å forestille seg at utskottene i de aktuelle laftekirkene er en relikte fra tidligere treskipete kirkebygg av stavverk i området, der midtskipet har hatt en grindverksliknende konstruksjon. Selve inndelingen i midtskip og sideskip kan i så fall ha hatt en nå ukjent betydning som man ønsket å videreføre til det nye kirkebygget.

I Vikøy i Kvam kommune sto det en stavkirke som ble revet i 1839. I 1827 ble den beskrevet som "en Træbygning bestaaende af Stolper eller Staver [...] Brædden ved Gulvet 12½ alen og Høiden under Loftet ved Bjælkerne 7 alen 5 tommer, eller til Sperrernes Sammenfældning 9 alen 1½ Tomme [...] Kirkens Hovedstaver ere 8, over en Favn tykke. De to første indenfor Kirkedøren fandtes ganske lidet mørknede". Takvinkelen har dermed vært på rundt 55 grader. Dette passer også bra i forhold til den tilsynelatende bratte takvinkelen til den tidligere stavkirken på Fjelberg.

³ O. Storsletten, *Eldre enn laftekirkene : Datering av grindbygde hus*, upublisert NIKU-rapport 2003

I annen sammenheng er beskrivelsen av den tidligere stavkirken i Vikøy blitt tolket som en vanlig langkirke der alle stavene sto i ytterveggene.⁴ Opplysningen om at de to første "Hovedstaver" sto "indenfor Kirkedøren" gjør imidlertid at en treskipet bygning med to indre stolperækker synes å gi bedre mening. Et annet poeng er at dette tilsvarer den noe usikre beskrivelsen av stavkirken på Fjelberg.

En konstruktiv forbindelse mellom stavkirker og grindbygg er en fantasieggende "missing link" i norsk bygningshistorisk forskning.⁵ Det er mye som taler for at det har vært slik, men den samme tanken rommer også en fare for at man forsøker å presse fakta ned i en rent teoretisk modell. De fint bearbejdede delene kan stamme fra en egen type løer som har vært i Hardanger i middelalderen.⁶

Uansett synes grindbyggene å ha røtter tilbake til det forhistoriske huset. Vi tror dessuten at det i middelalderen har eksistert stavkirker og grindbygg side om side på Vestlandet. I dag framstår de bevarte konstruksjonene som to atskilte grupper, men det er grunn til å anta at det tidligere har eksistert konstruktive tilknytningspunkter mellom de to bygningsgruppene. Det gjenstår likevel å finne bevis for at det virkelig har vært slik.

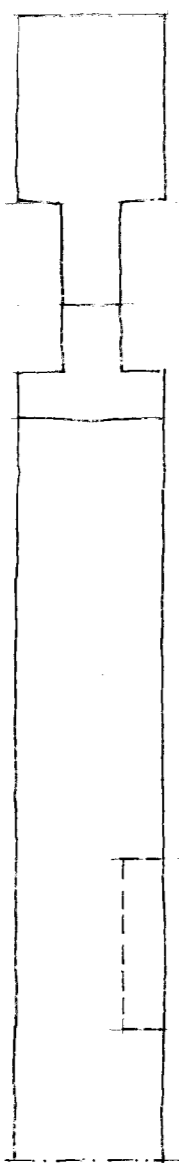
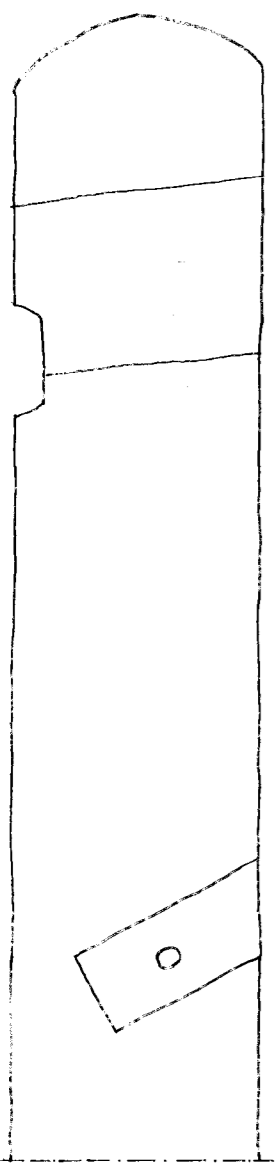
15.9.2005

Ola Storsletten

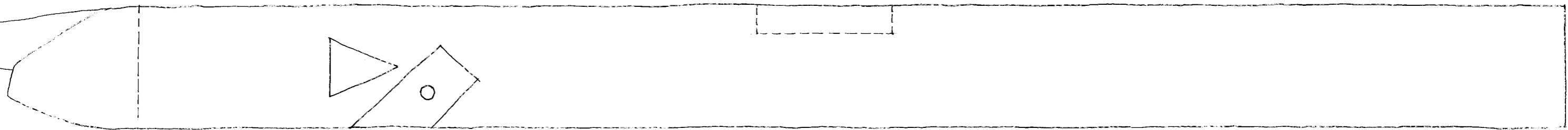
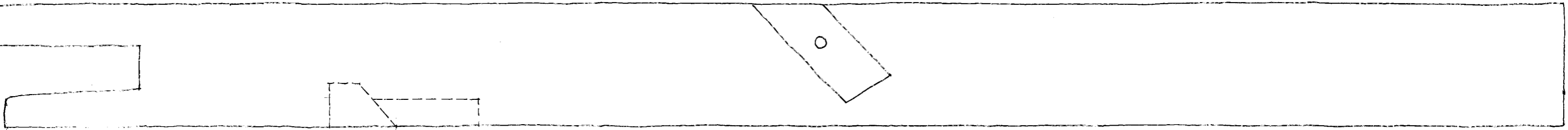
⁴ H-E Lidén, "Forsvunne stavkirker i Bergen bispedømme", *FNFBS årbok 1997*, s. 148

⁵ H. Christie, "Middelalderens grindbygg", H. Schjelderup og O. Storsletten (red.), *Grindbygde hus i Vest-Norge : Eksempelsamling*, NIKU Temahefte 34, 2000, s. 113 ff.

⁶ K.Andresen, "Middelalderløene i Hardanger", Hardanger Historielag, *Hardanger 2004*, s. 92 ff.

DEL AV BETE

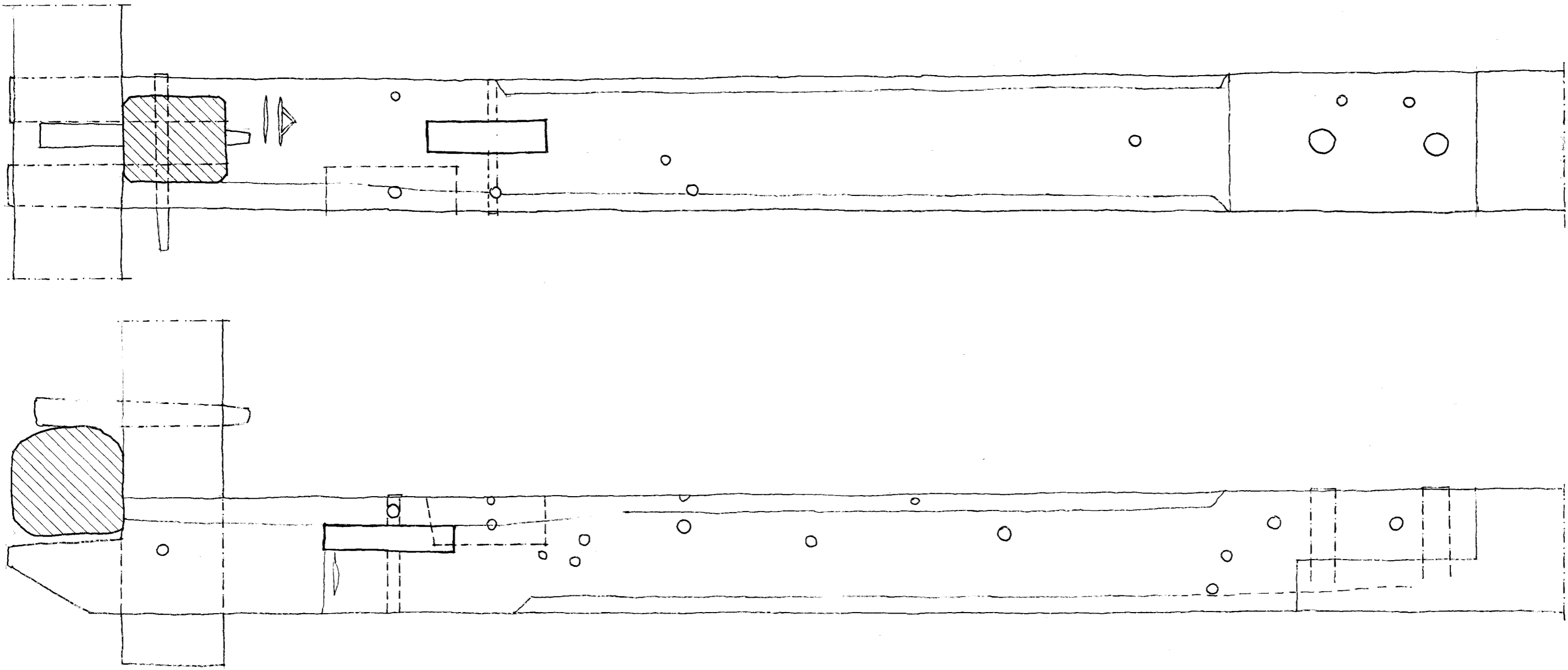

STAV

OPPMÅLING 1
FJELBERG PRESTEGÅRD
DELER AV GRINDVERK
M. 1:10
SKISSEMESSIG OPPMÅLT 2005

OLA STORSLETEN

ÖPPMÅLING 2

TØSSTALLGA, HGRDAMUSSEET

DEL AV GRINDVERK

M. 1:1C

SKISSENESBEG. C.PPMÅLT 2005

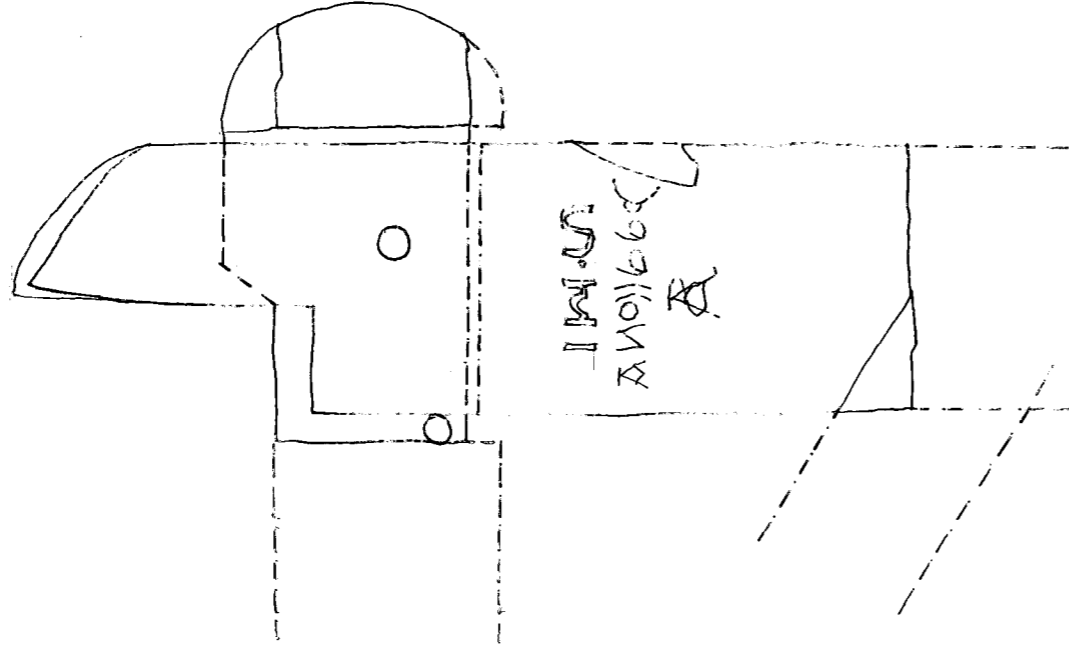
OLA STOKSLETTEN

NØST-ØSTRE: STAV PÅ SØKRSIDEN, NØST-ØST

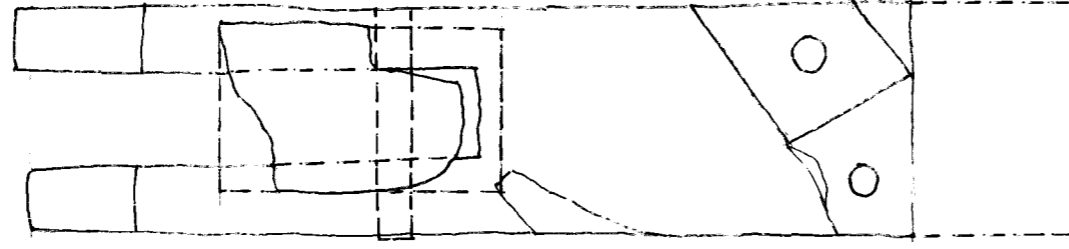
MCT Ø 27

MCT NØRD

1 M. 2
 2 M. 1/2
 A

DEL AV STAV OG BETE

FORMÅLING 3

NEKSTEVETTEN, HINDÅS KOMMUNE

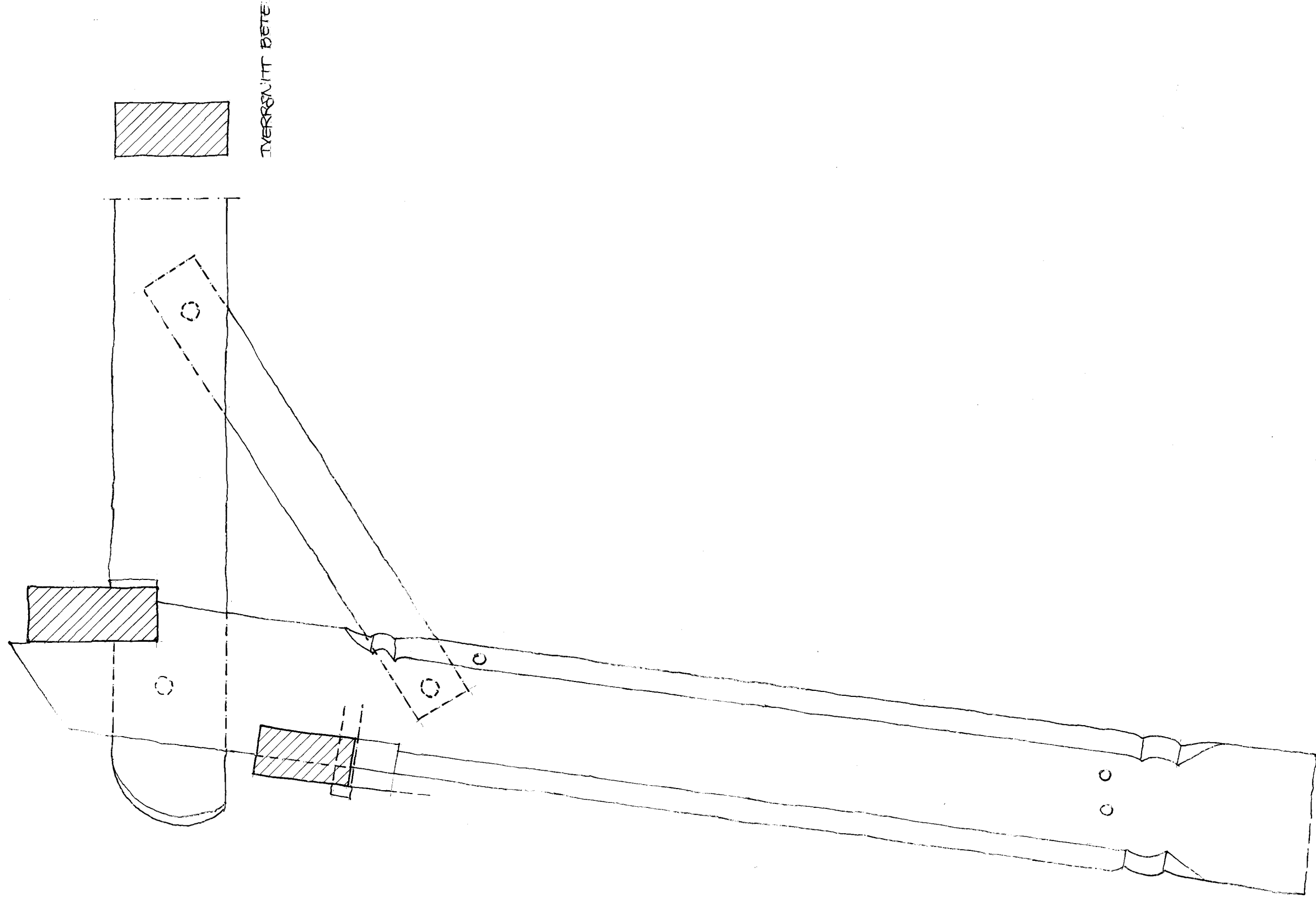
DEL AV GRINDVERK

AL. 1:10

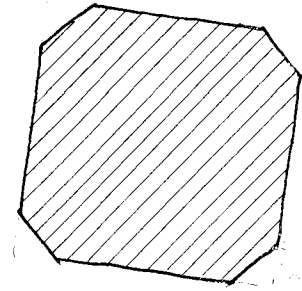
SKISSEBESIGT CPMÅLT 2015

OLA STORSLITTEN

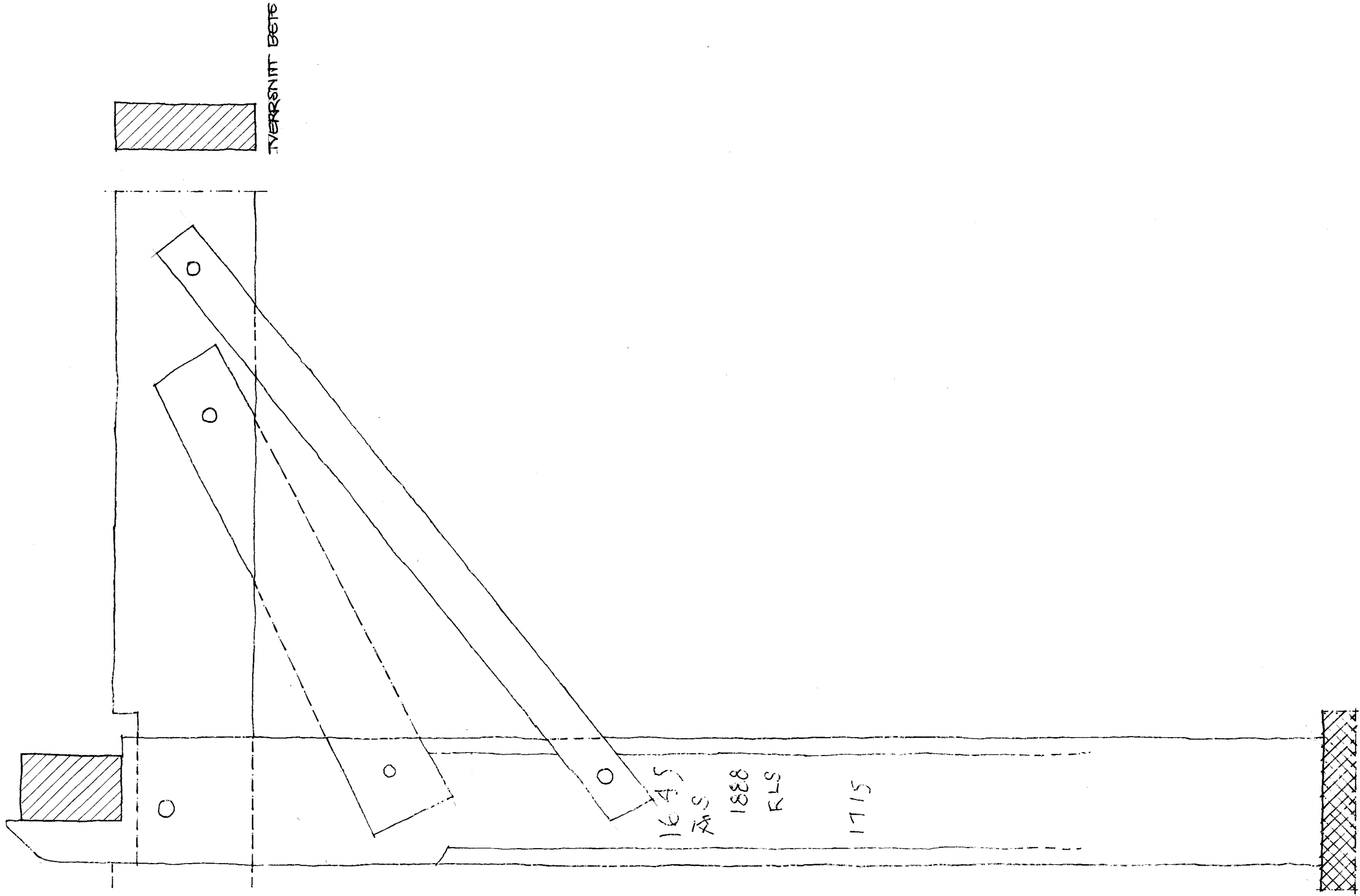
4. STAV PÅ ØSTSIDEN, REGNET FRA NORD
 OPPRISS MOT NORD

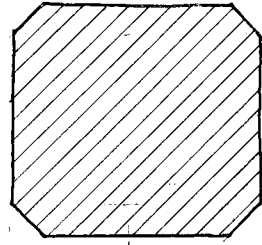
TVERRSNITT STAV

OPPMÅLING 4
 FOSSE YTRE, LINDÅS KOMMUNE
 DEL AV GRINDVERK
 M. 1:10
 SKISSEMESSIG OPPMÅLT 2005
 OLA STORSLETTEN

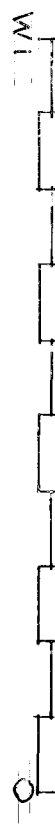

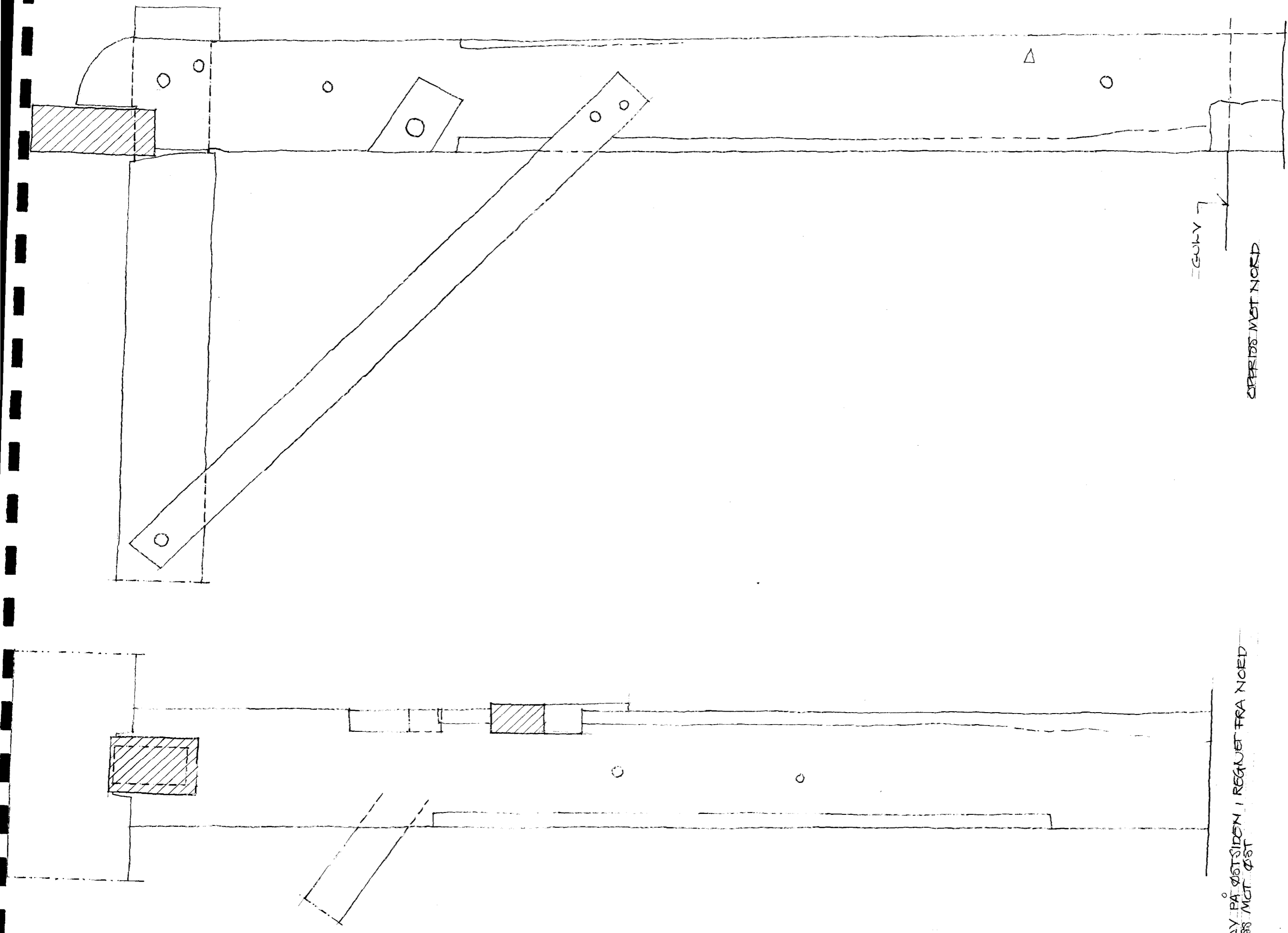

OPPMÅLING 15
 SELLEVOLD, LINDÅS KOMMUNE
 DEL AV GRINDVERK
 M. 1:10
 SKISSEMESSIG OPPMÅLT 2005

TVÆRSNITT STAY

3. STAV PÅ ØSTSIDEN I REGNET FRA NOED
 OPPRIS MOT ØST

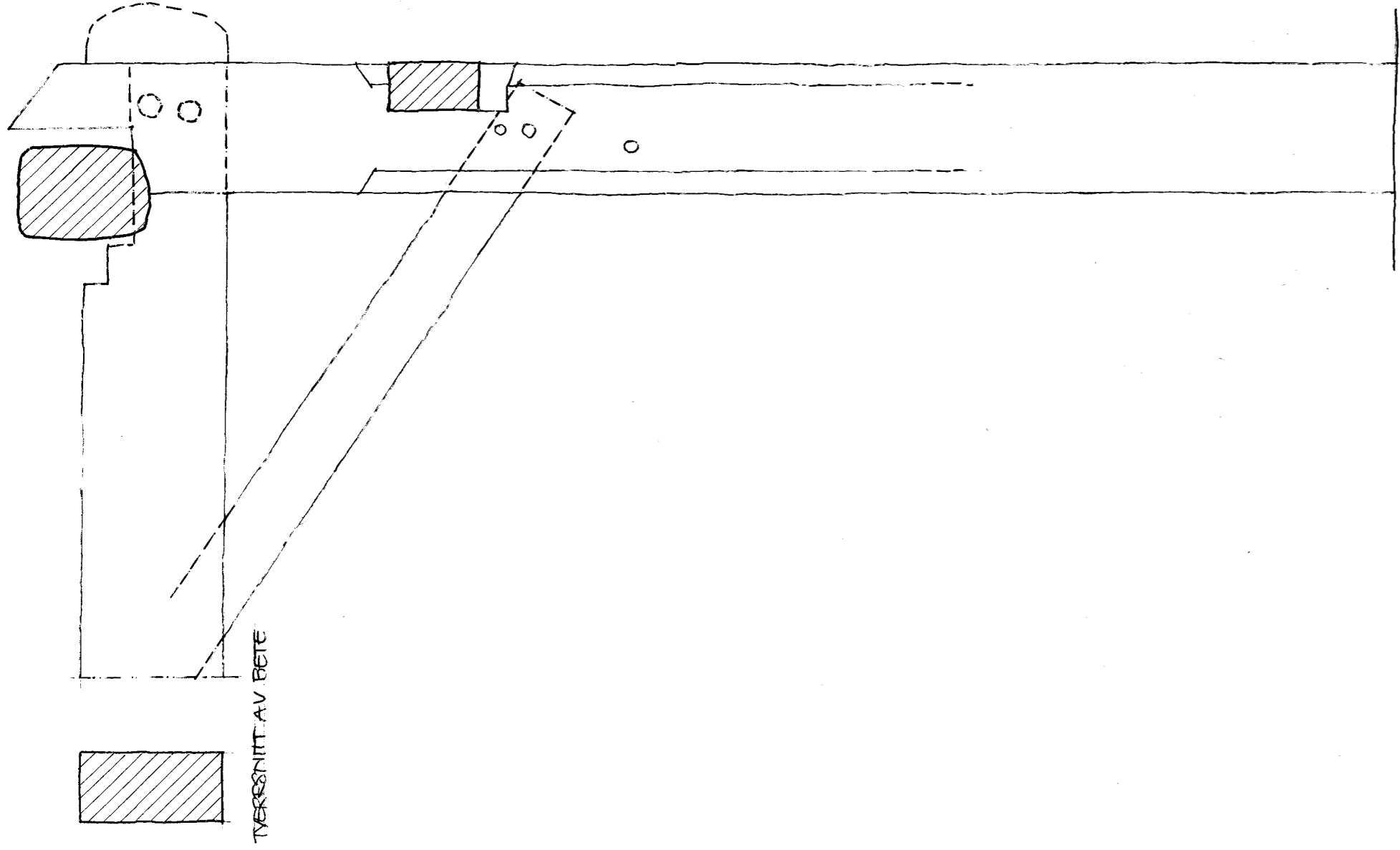
GULV

OPPRIS MOT NORD

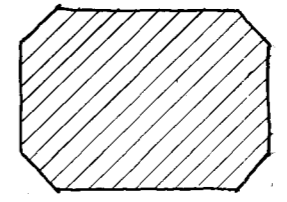
OPPMÅLING 6
 TOFT I LINDÅS KOMMUNE
 DEL AV GRINDVERK
 M. 1:10
 SKISSEMESSIG OPPMÅLT 2005
 OLA STORSLETTEN

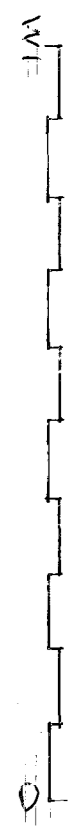

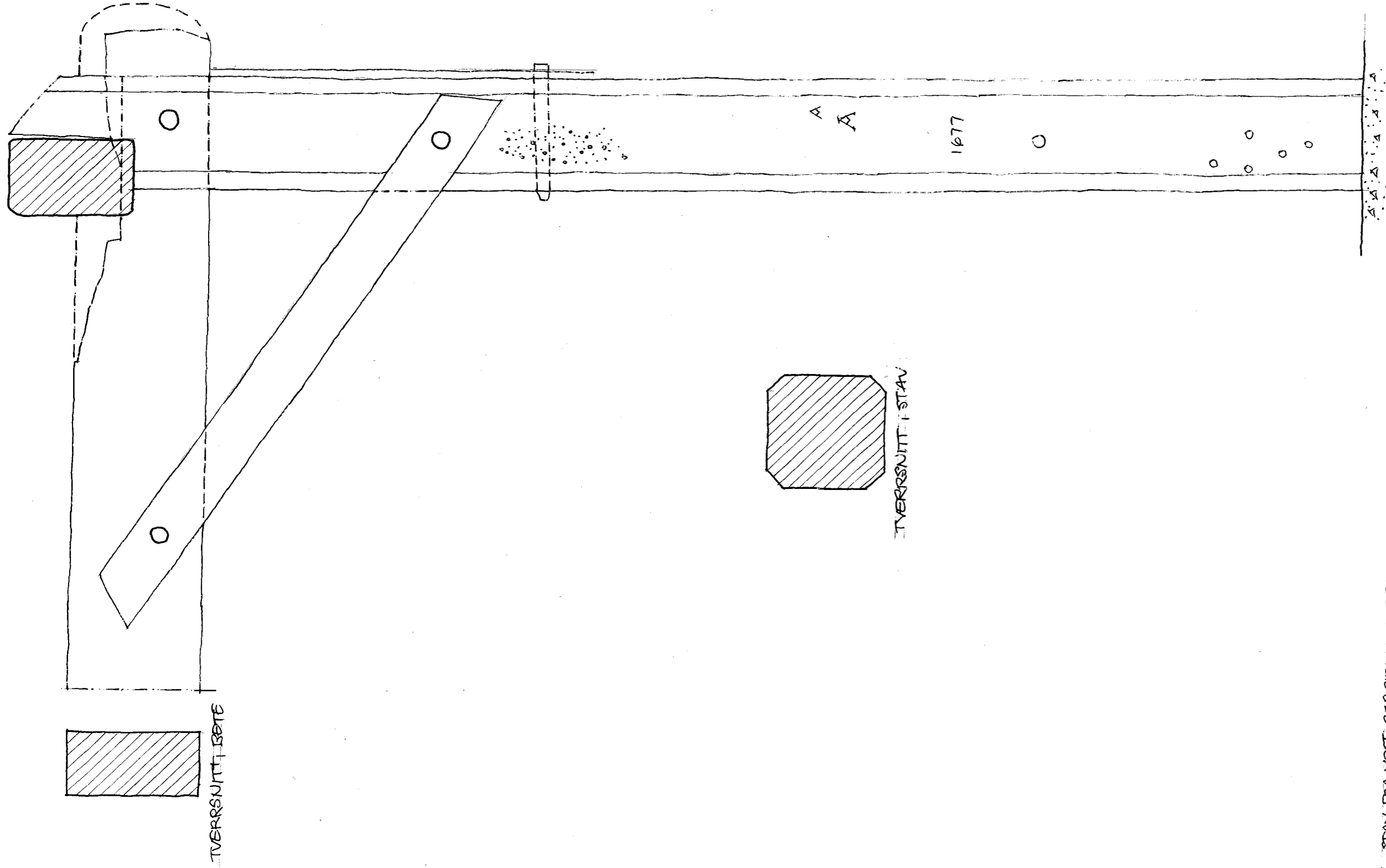
Z-STAY PÅ ØSTSIDEN I REGNET FRA NORD
OPPRISS MET NORD

TVERSNITT AV STAY

OPPMÅLING 7.
 HOSØY VESTRE, LINDÅS KOMMUNE
 DEL AV GRINDVERK
 M.1.10
 SKISSEMESSIG OPPMÅLT 2005
 OLA STORSLETTEN

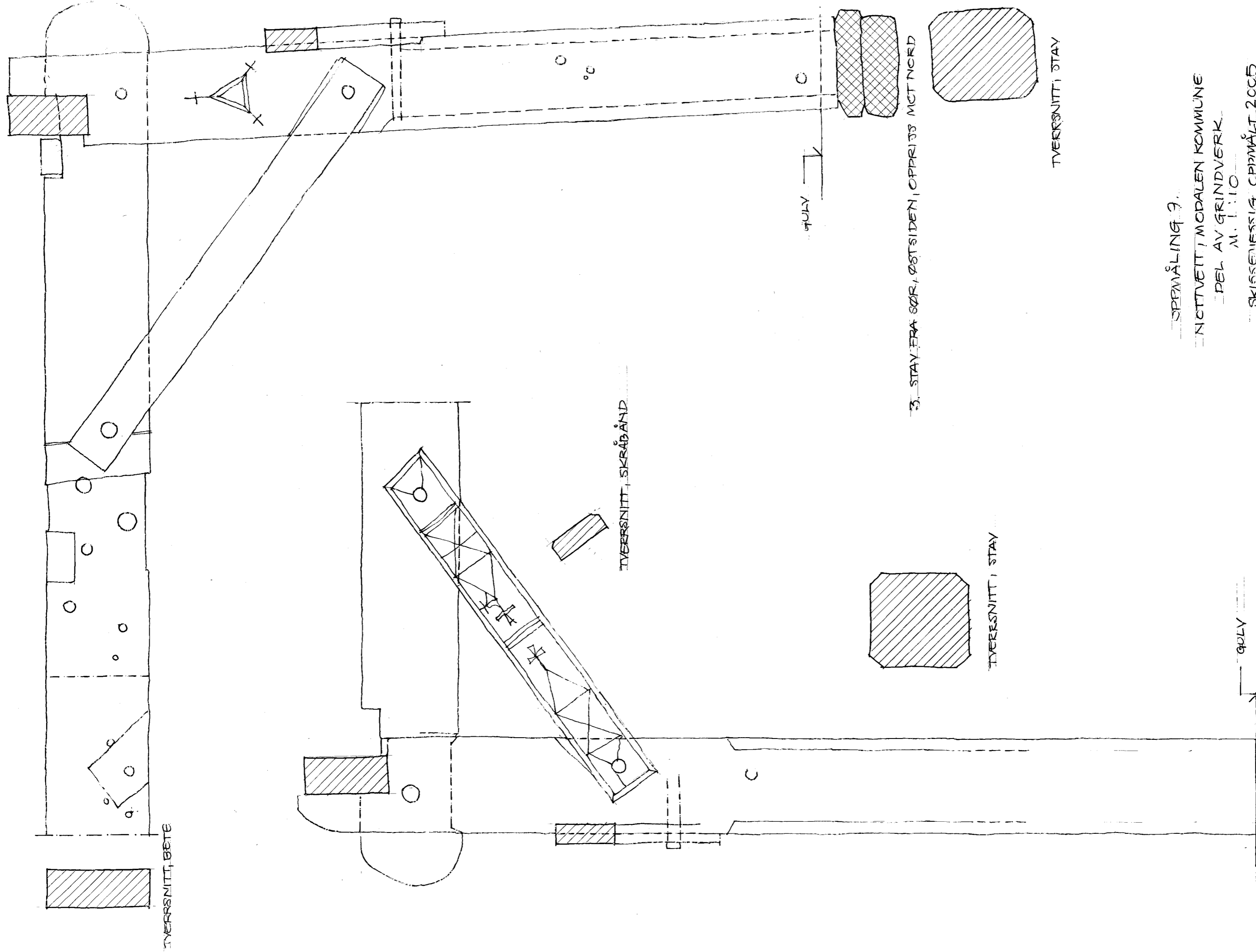

3. STAV FRA VEST, SØRSIDEN, OPPRISS MOT ØST

OPPMÅLING 8.
 ROSKELAND, CISTERCIENSERKONNENE
 DEL AV GRINDVERK
 M. 1. 1. 10
 SKISSEMESSIG OPPMÅLT 2005
 CLA STORSLETEN

TVERSNITT, BETE

TVERSNITT, SKRÅBÅND

TVERSNITT, STAV

TVERSNITT, STAV

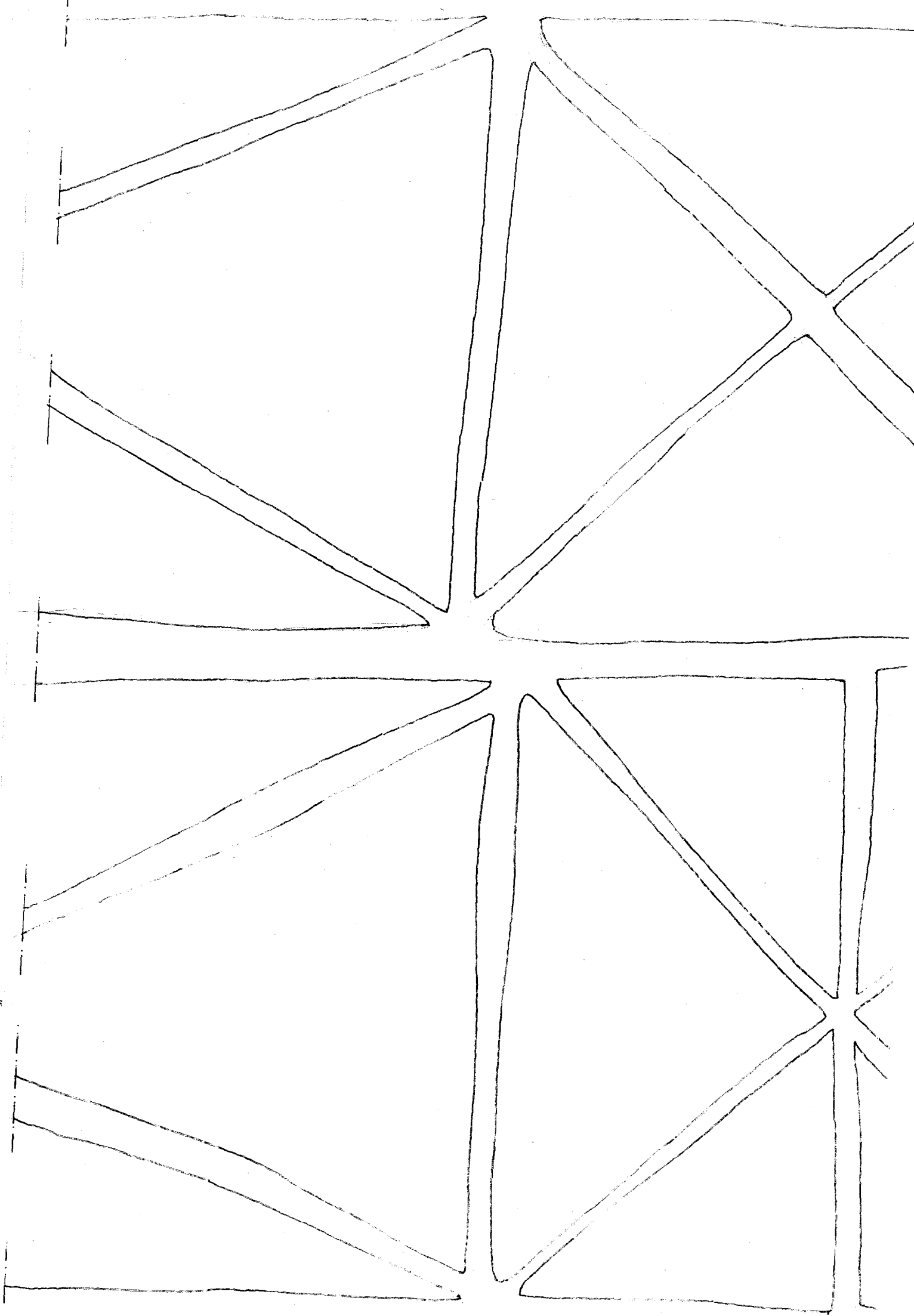
SPRÅMLING 9.

NICTVETT, MODALEN KOMMUNE
 DEL AV GRINDVERK
 M. 1:10
 SKISSENESSEIG CRPMÅLT 2005

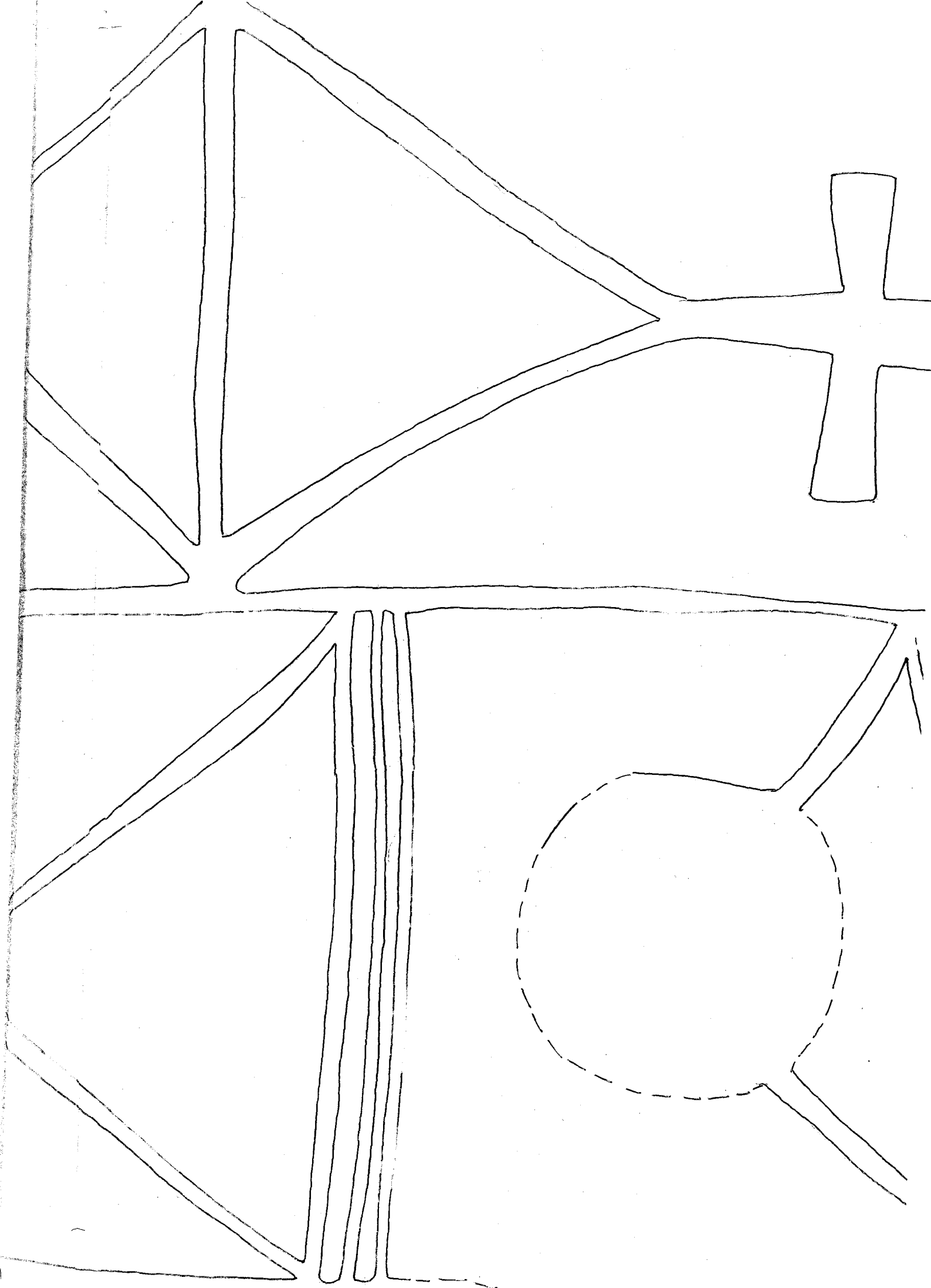
3. STAV FRA SØK, VESTSIDEN, OPPRISS MOT NORD

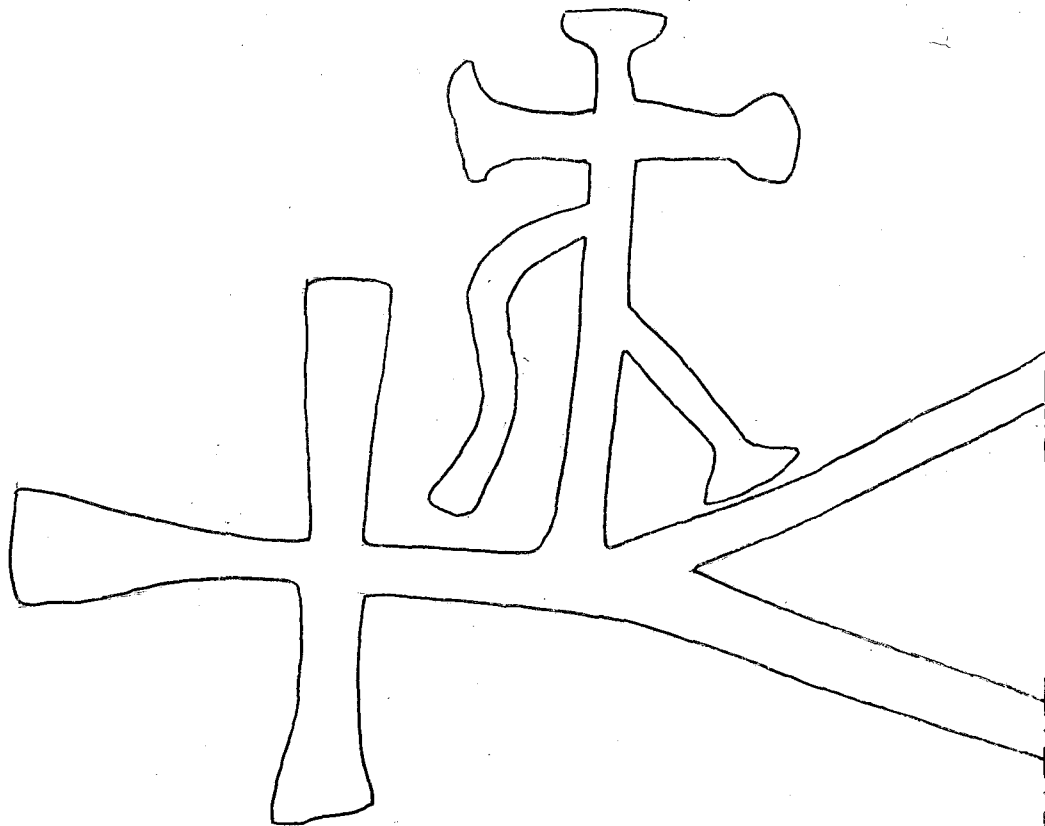
CLA STORSLETEN

A

A

OPPMÅLING TO

NOTTVEIT, MODALEN KOMMUNE

DEL AV SKRÅBÅND

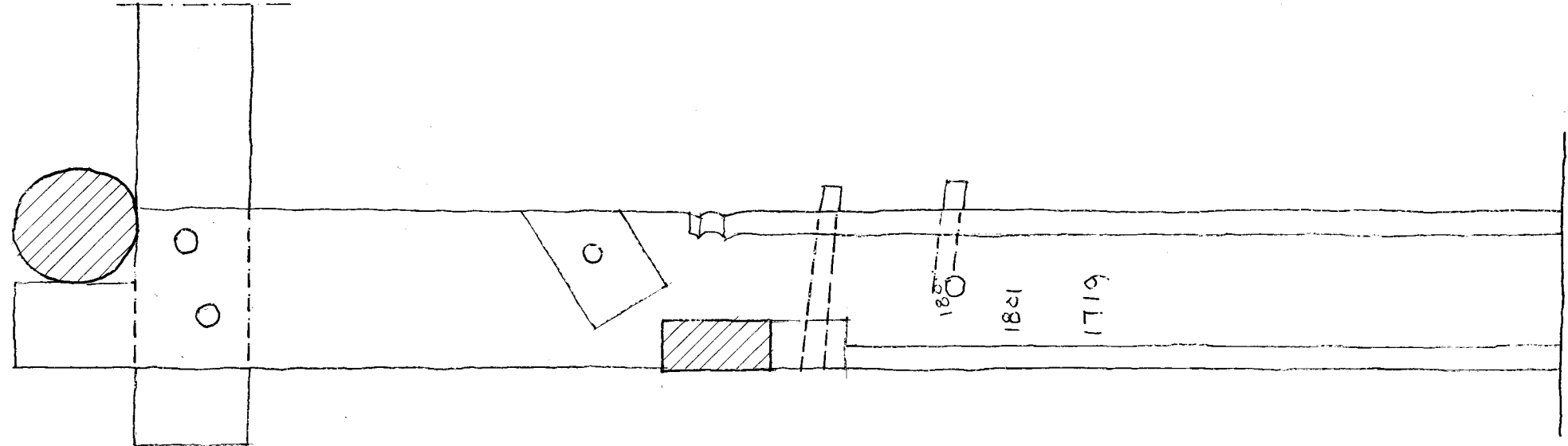
M. L. I

AVGJENNING 2005

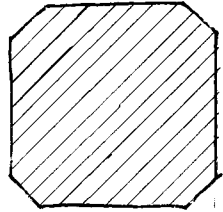
ARNE HOYLAND

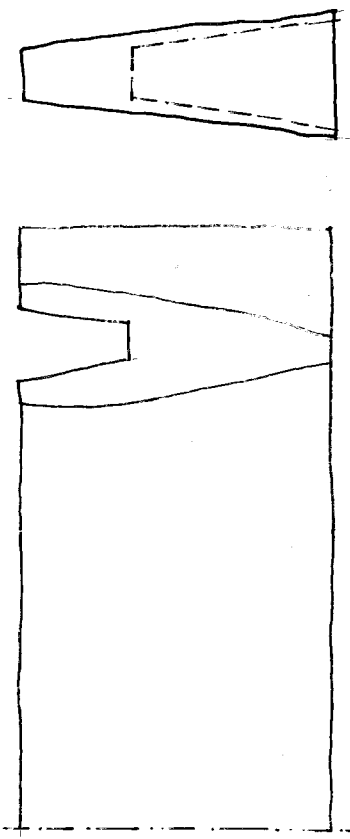
3003

SØR-ØSTRE HJØRNESTAV, OPPRISS MOT NØRD

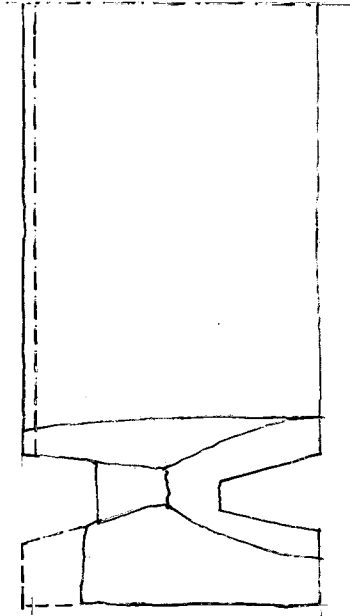

TVERRSNITT, STAV

SVILL, OPPRISS SIDE

OPPRISS ENDE

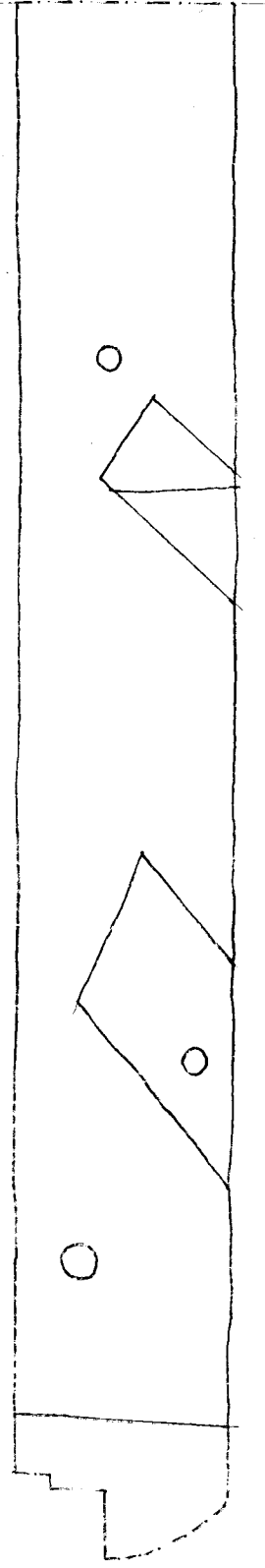

VEGGSTOKK, OPPRISS SIDE

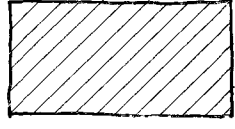
OPPRISS ENDE

- OPPMÅLING 17.
- NÅMDAL, MODALEN KOMMUNE
- DELER AV LAFT OG GRINDYERK
- M. 1 : 100
- SKISSEMESSIG OPPMÅLT 2005
- SLA STORSLETTEN

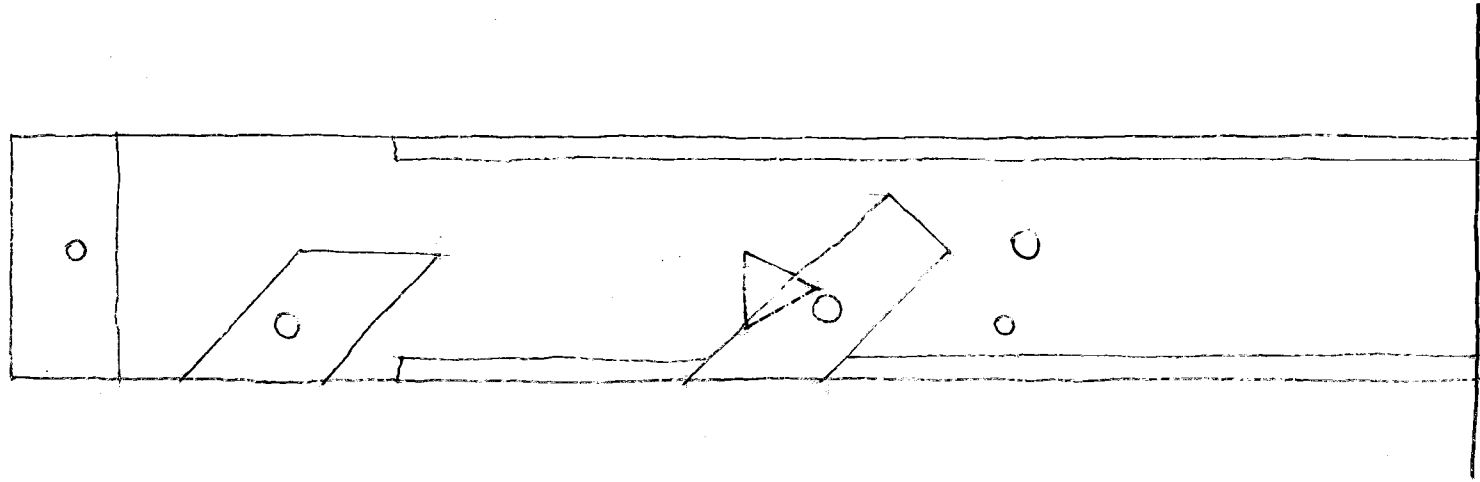

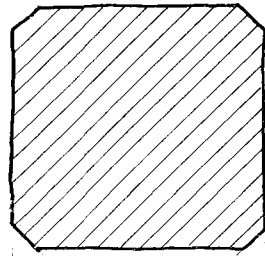
OPPRISS BETE, MOT ØST, SNUDD

TVÆRSNITT BETE

OPPRISS ØSTRE GENNEMVENDTE STAV, MCT ØST

TVÆRSNITT STAV

- OPPMÅLING 12
- BRÆKTHUS, VOSS KOMMUNE
- DELER AV GRINDVERK
- M. 1:10
- SKISSEMESSIG OPPMÅLT 2005

CLA STORSLETEN

